

РЕФЕРАТ

Структура дипломної роботи: 98 стор., 16 рис., 17 табл., 24 формули, 60 використаних джерел літератури, 4 додатки.

ЛІКВІДНІСТЬ, НОРМАТИВИ ЛІКВІДНОСТІ, РИЗИК ЛІКВІДНОСТІ, АНАЛІЗ ЛІКВІДНОСТІ, СТРАТЕГІЇ ЛІКВІДНОСТІ; МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ, МЕТОДИ ОЦІНКИ, ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ЛІКВІДНІСТЬ, КОЕФІЦІЄНТНИЙ МЕТОД.

Об'єктом дослідження є процеси управління та регулювання ліквідністю банку. Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти управління ліквідністю ПАТ «Укрсоцбанку».

Метою дипломної роботи є пошук шляхів вдосконалення управління ліквідністю банку та розробка рекомендацій щодо вдосконалення процедури її оцінки.

В дослідженні використані загальнонаукові методи: горизонтальний, вертикальний, табличний, графічний, порівняльний, структурний аналіз, метод групування, а також метод коефіцієнтів.

Основний науковий результат дослідження полягає у застосуванні вдосконаленого підходу до оцінки рівня ліквідності ПАТ «Укрсоцбанку» шляхом впровадження оновленого методу коефіцієнтів.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ БАНКУ	8
1.1. Економічна сутність ліквідності банку та фактори впливу на неї	8
1.2. Стратегії управління ліквідністю банку	26
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЛІКВІДНОСТІ В ПАТ «УКРСОЦБАНКУ»	36
2.1. Аналіз ліквідності банку з позиції ресурсної бази банку	36
2.2. Аналіз якості активів банку з позиції ліквідності	48
2.3. Коефіцієнтний аналіз ризику ліквідності банку	52
РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ ОЦІНКИ ЛІКВІДНОСТІ БАНКУ	63
3.1. Дослідження основних методів оцінки ризику ліквідності банку....	63
3.2. Вдосконалення оцінки ліквідності банку з використанням методу коєфіцієнтів	72
ВИСНОВКИ.....	87
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	92
ДОДАТКИ.....	99

ВСТУП

Позитивну роль у формуванні конкурентного середовища у вітчизняній банківській системі відіграла виважена державна політика. Розроблення Національним банком України необхідної нормативної бази, запровадження нових принципів діяльності банків, організація ефективної системи банківського нагляду, менеджменту, широке використання зарубіжного та накопичення власного досвіду перетворили банківську систему України на важливу складову фінансово-кредитної системи держави.

Проте сучасні світові тенденції розвитку банків, що характеризуються суттєвими змінами в умовах їх діяльності, а саме: посиленням конкуренції, зниженням рентабельності традиційних банківських операцій, збільшенням у структурі послуг банків частки небанківських продуктів, погіршенням якості активів викликають необхідність використання адекватної системи управління ризиками. Найважливішою функцією банківської системи є трансформація строковості грошей, тобто залучення банками вільних фінансових ресурсів і розміщення їх на більш тривалій строк. Таким чином, природою ризику ліквідності є сама банківська діяльність. Для забезпечення постійної діяльності банк повинен вміти управляти ліквідністю.

Особливої актуальності процес управління ліквідністю набуває в умовах удосконалення політики банків, що спрямована на оптимізацію фінансової стійкості й ліквідності, та фінансової кризи. Це пояснюється існуванням зворотної залежності між підтриманням високого рівня ліквідності та дохідності активів банку, оскільки збільшення банком ліквідності спричинює втрати дохідності його активів.

Враховуючи зазначене та з огляду на те, що банківські установи є інституційною основою системи грошово-кредитних відносин, повинна бути організована сучасна система регулювання та нагляду за ризиком ліквідності.

За таких обставин актуальним є вивчення світового досвіду управління, регулювання та нагляду за ризиком ліквідності та вироблення на його основі власного підходу до його оцінки, враховуючи специфіку діяльності банків в Україні.

Аналіз наукових джерел і публікацій показує, що дослідженню банківської ліквідності приділяється велика увага як іноземних науковців і практиків: С. Братанович, Х. Грюнінг, У. Гулд, О. Лаврушин, А. Лобанов, В. Муравйов, М. Поморіна, П. Роуз, І. Фаррахов, А. Чугунов, А. Шапкин та ін., так і вітчизняних – І. Волошин, В. Зінченко, Г. Карчева, О. Ковальов, О. Кіреєв, В. Кротюк, О. Куценко, О. Оконська, М. Сорокін та ін.

Однак у наукових працях більшості дослідників висвітлюються світові стандарти та підходи до управління ризиком ліквідності банку. Тому наразі бракує праць, в яких би поєднувалися методи аналізу та управління ліквідністю в банку з підходами щодо регулювання і нагляду за ризиком ліквідності з боку регулятора.

Об'єктом дослідження процесу управління та регулювання ліквідністю банку.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти управління ліквідністю ПАТ «Укрсоцбанку».

Метою дипломної роботи є пошук шляхів вдосконалення управління ліквідністю банку та розробка рекомендацій щодо вдосконалення процедури її оцінки.

Відповідно до мети було поставлено такі завдання:

- проаналізувати наукові підходи до визначення терміна «ліквідність» та фактори впливу на ліквідність;
- розкрити сутність основних стратегій управління ліквідністю;
- проаналізувати структуру активів та пасивів банку з позиції ліквідності;
- визначити основні методи оцінки ризику ліквідності банку;

- запропонувати вдосконалений підхід до оцінки ризику ліквідності банку.

Основний науковий результат дослідження полягає у застосуванні вдосконаленого підходу до оцінки рівня ліквідності ПАТ «Укрсоцбанку» шляхом впровадження оновленого методу коефіцієнтів.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ БАНКУ

1.1. Економічна сутність ліквідності банку та фактори впливу на неї

Ліквідність банківської установи є основою ефективного виконання своїх функцій як окремим банком, так і банківською системою в цілому, так як вона зумовлює їх фінансову стійкість, надійність та конкурентоспроможність. Надлишкова чи недостатня ліквідність негативно впливає на економічні відносини на мікро- та макро- рівнях. Ефективне управління ліквідністю є необхідною умовою забезпечення безперебійної роботи банку, оптимального розподілу і використання банківських ресурсів. Все це вимагає чіткого понятійного апарату, зокрема удосконалення тлумачення терміну «ліквідність», визначення та структуризація факторів впливу на неї та інше.

З огляду на загострення фінансової та політичної кризи на сучасному етапі вітчизняним банкам доводиться працювати в умовах зростаючих ризиків, що супроводжують банківську діяльність. В такій ситуації особливої уваги набуває стабільність фінансового стану банку, основними якісними характеристиками якого виступають платоспроможність і ліквідність. Тому управління ліквідністю банку є одним з найважливіших і ключових питань.

На сьогодні немає єдиної точки зору щодо визначення даного поняття, особливо якщо порівнювати підходи до трактування ліквідності банку серед вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів. Узагальнивши вивчену літературу [1-25], будемо проводити подальше дослідження поняття «ліквідність банку» в розрізі основних його економічних ознак на основі наведених визначень за різними науковцями.

До економічних ознак нами віднесено:

– економічна суть (гроші, економічні відносини (виконання зобов'язань), економічні відносини (виконання зобов'язань і забезпечення розвитку), доступ до грошових коштів);

– своєчасність виконання зобов'язань (визначена і невизначена);

– розмір виконання зобов'язань (визначений і невизначений);

– суб'єкти, перед якими банк виконує свої зобов'язання (вкладники, позичальники, кредитори, невизначені);

– втрати, що зазнає банк при забезпеченні ліквідності (без втрат, при мінімальних втратах, невизначені);

– види зобов'язань, які виконує банк (до запитання, строкові, невизначені);

– джерела поповнення високоліквідних активів (внутрішні, зовнішні, невизначені).

Щодо ліквідності банку за економічною суттю, то наукове розуміння даної категорії неоднозначне. Базуючись на дослідженні теоретичних поглядів вітчизняних та зарубіжних науковців, можна виділити три найбільш поширені точки зору (рис. 1.1).

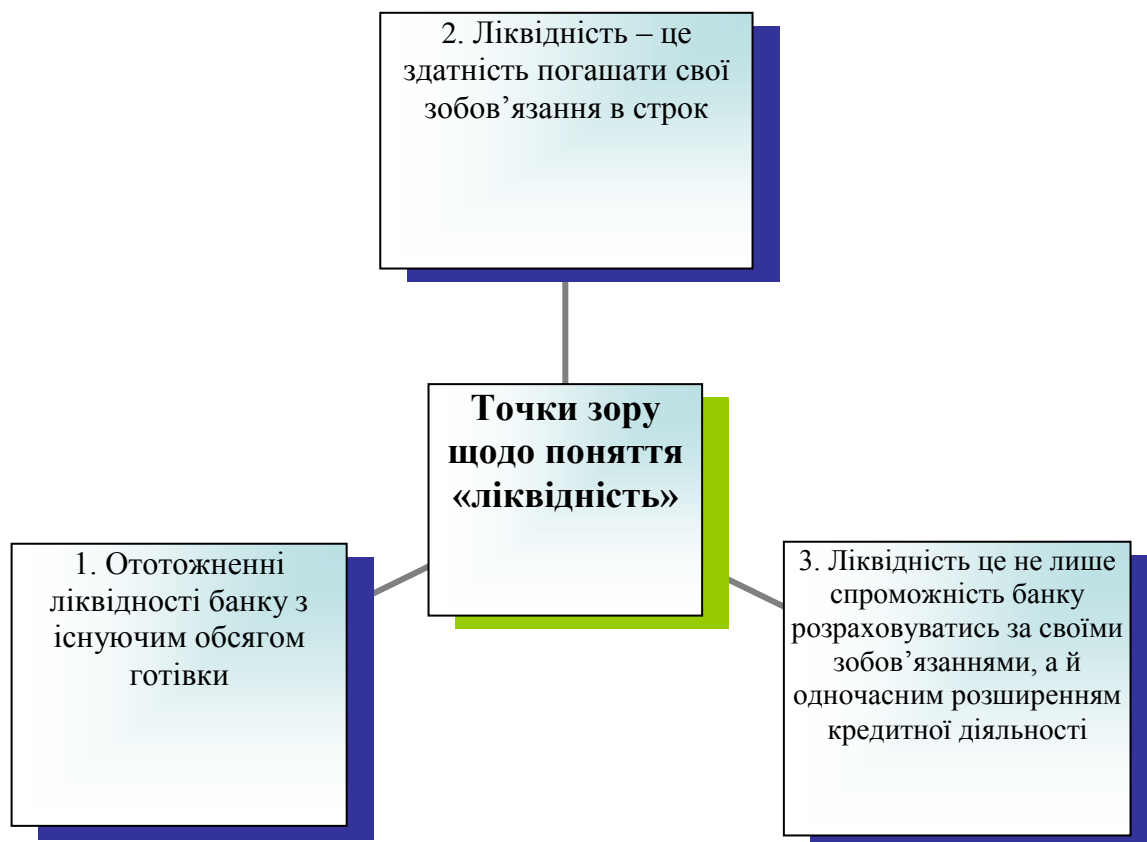

Рис. 1.1. Різні підходи до трактування поняття «ліквідність»

Перша полягає в ототожненні ліквідності банку з існуючим обсягом готівки. До її представників відносяться Дж. Кейнс, Дж. Сінкі, Е. Рід. Згідно з другою точкою зору, ліквідність банку трактується як якісна характеристика об'єкта економічних відносин, а саме як здатність погашати свої зобов'язання в строк [20]. Останнім часом віддається перевага третій точці зору, згідно з якою ліквідність банку визначається не лише спроможністю банку розраховуватись за своїми зобов'язаннями, а й одночасним розширенням кредитної діяльності (І.Б. Івасів, Дж. Сінкі, Ю.С. Ребрик) чи всіх операцій (В.І. Міщенко, А.В. Сомик, Базельський комітет, О. Фуксман, Д.О. Рябіченко). Таке трактування вперше серед вітчизняних науковців було запропоноване І.Б. Івасівом. За кордоном таке

визначення було дане ще Дж. Сінкі. Воно спричинене тим, що в сучасних умовах ліквідність банків залежить не лише від незбалансованості активів і пасивів, а й від можливості задовольнити потреби клієнтів у кредитуванні та проведенні ним інших активних операцій.

Вітчизняні економісти пов'язують поняття ліквідності перш за все з виконанням зобов'язань банком (друга і третя точка зору), а в міжнародній банківській справі зосереджується увага не на причинах виникнення потреби в грошових коштах, а на постійному доступі до джерел ліквідності, тобто доступу до грошових коштів. Представниками такої думки є П.С. Роуз, К. Гронер. До них приєднався вітчизняний науковець А.М. Герасименко.

Деякі науковці визначають ліквідність банку як «здатність банку», а інші як «спроможність банку». Проте, згідно тлумачного словника з української мови, ці слова є тотожними. Важливим є визначення, що виконання зобов'язань банком має бути здійснене своєчасно та в повному об'ємі.

Частина авторів (О. І. Лаврушин, Г. С. Панова, Е. Рід, М. І. Савлук) пов'язує визначення ліквідності банку із виконанням зобов'язань лише за пасивом. Пасив банку включає власний капітал і зобов'язання, які поділяються на залучені (вклади до запитання та строкові вклади юридичних і фізичних осіб) та запозичені (позики від НБУ, інших банків, боргові цінні папери, кредиторська заборгованість). Тобто, банк має бути спроможним виконувати свої зобов'язання перед вкладниками і перед кредиторами у визначені строки, виплачуючи по них грошові кошти. Проте, банк ще несе зобов'язання перед клієнтами за кредитами (наприклад, кредитні лінії) і гарантіями, які він не виконав в повній мірі. А дані операції є активними. Тому, перелік зобов'язань, які має виконувати банк для забезпечення своєї ліквідності, лише за пасивними операціями є неповним. Це також зазначається в інструкції НБУ та у праці Ю.С. Ребрика, які до суб'єктів, перед якими банк несе зобов'язання, відносять не лише вкладників і кредиторів, що відображаються в пасиві балансу, а й

позичальників, що відображаються в активі балансу. Забезпечення банком ліквідності не завжди відбувається без втрат. Так, отримання грошових коштів можливе з внутрішніх та зовнішніх джерел (рис. 1.2).

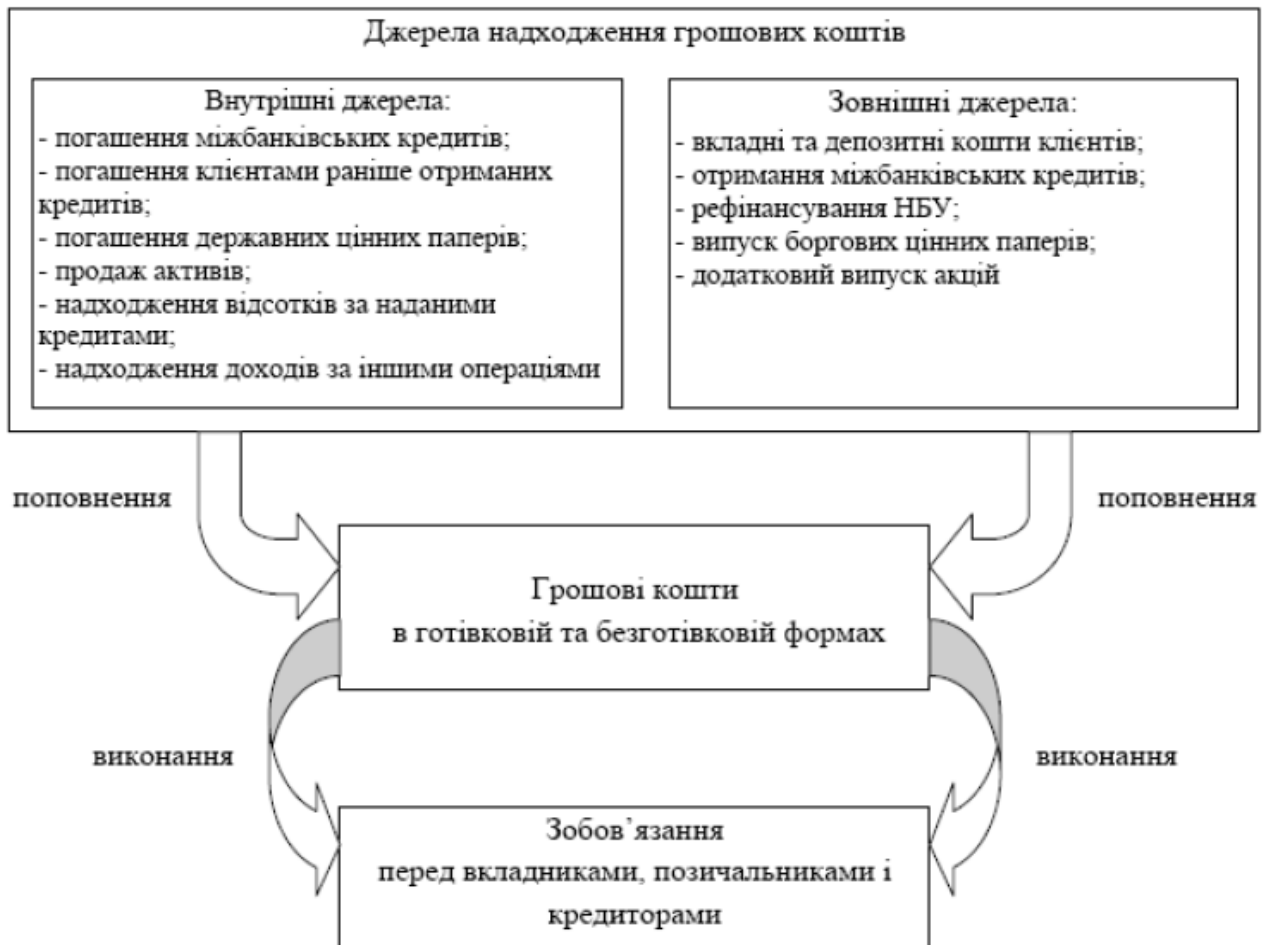

Рис. 1.2. Джерела надходження грошових коштів до банку

Лише невелика кількість науковців зосереджують увагу при визначенні ліквідності банку на джерелах надходження грошових коштів для забезпечення виконання зобов'язань банком.

Зовнішні і внутрішні джерела виділяють А.В. Кулік, П.С. Роуз, О.В. Молчанов, К. Гронер, Е. Рід і О. Фуксман. М.В. Марущак говорить лише про внутрішні джерела.

Отримання коштів з зовнішніх джерел завжди супроводжується витратами (виплатою процентів). Внутрішні джерела надходження грошових

коштів виникають внаслідок зміни структури активів банку. Оскільки, грошові кошти є недохідним активом, то перетворення всіх інших активів, які є більш дохідними, в грошові кошти призводить до недоотримання банком прогнозованого прибутку. Тому, для банку є важливим забезпечити свою ліквідність за рахунок внутрішніх і зовнішніх джерел при мінімальних витратах. На це звертають увагу лише П.С. Роуз, К. Гронер, Ю.С. Ребрик. Таким чином, слід визначити, що ліквідність банку – це спроможність банку забезпечити виконання своїх зобов’язань перед клієнтами, позичальниками і кредиторами своєчасно і у повному обсязі за рахунок внутрішніх і зовнішніх джерел з мінімальними витратами та здатність фінансувати зростання власних активів.

В банківській теорії та практиці ліквідність розглядають як «запас» та як «потік», тобто в статиці та в динаміці (рис. 1.3).

Рис. 1.3. Розгляд ліквідності банку з різних позицій

При цьому ліквідність як «запас» (статична ліквідність) включає в себе визначення рівня можливості комерційного банку виконувати свої зобов'язання перед клієнтами в певний конкретний момент часу через зміну структури активів на користь їх високоліквідних статей за рахунок наявних невикористаних резервів. Отже, ліквідність як «запас» являє собою миттєву ліквідність банку на певний момент часу. Ця ліквідність вимірюється та оцінюється за допомогою коефіцієнтів — показників ліквідності балансу.

Ліквідність як «потік» характеризується з позиції динаміки, що передбачає оцінку здатності комерційного банку протягом певного періоду поліпшувати недостатній рівень ліквідності або не допускати погіршення досягнутого, об'єктивно необхідного рівня ліквідності (зберігати його) за рахунок ефективного управління відповідними статтями активів та пасивів, залучення додаткових коштів, підвищення фінансової стійкості банку завдяки зростанню доходів.

Отже, кожний комерційний банк повинен самостійно забезпечувати підтримання своєї ліквідності на певному (оптимальному) рівні на основі як аналізу її стану, що складається на конкретні періоди, так і прогнозування результатів діяльності та проведення в майбутньому науково обґрунтованої політики у сфері формування статутного капіталу, фондів спеціального призначення та резервів, залучення коштів юридичних і фізичних осіб, здійснення активних кредитних операцій. Тобто ліквідність як «потік» являє собою ліквідність банку протягом певного періоду в динаміці, тобто відбиває її зміни, напрями цих змін, тенденції подальших коливань. Про достатню ліквідність комерційного банку можна говорити лише тоді, коли є достатньою його ліквідність в динаміці, яка, у свою чергу, передбачає належний рівень статичної ліквідності в кожний момент часу [1].

Поряд із поняттям «ліквідність банку», в теорії та практиці використовуються такі поняття як «ліквідність банківської системи»,

«ліквідність балансу банку», «ліквідність активів і пасивів» [20, с. 19]. Тому, ліквідність банку необхідно розглядати як багаторівневу систему категорій.

Ліквідність банківської системи – це спроможність забезпечити своєчасне виконання всіх боргових зобов'язань перед вкладниками, кредиторами і засновниками банківських установ, можливість залучати в повному обсязі вільні кошти юридичних і фізичних осіб та надавати кредити й інвестувати розвиток економіки країни [20, с. 20]. Ліквідність банківської системи залежить від ліквідності банківських установ, Національного банку України і держави, а також розвитку міжбанківського ринку, що дає змогу вважати банківську систему цілісною. На ліквідність банківської системи також впливають зовнішній та внутрішній борг України, рівень інвестицій, динаміка кредиторської та дебіторської заборгованості, законодавчо-нормативна база захисту кредиторів.

Ліквідність балансу є співвідношенням окремих статей активу та пасиву балансу з метою порівняння їх значень зі значенням встановлених нормативів. Варто зазначити, що ліквідність балансу банку є основним фактором ліквідності самого банку. Тому немає підстав протиставляти ці поняття як несумісні. Ліквідність активів передбачає, що активи можуть бути безпосередньо використані для погашення боргових зобов'язань або трансформуватися в грошові та інші платіжні засоби, іншу грошову форму.

Іншим структурним елементом банківської ліквідності є категорія «ліквідні пасиви». Її суть полягає в тому, що це пасиви, які стабільно перебувають в обігу, не є надзвичайно чутливими до відсоткових ставок та постійно поповнюються. До ліквідних пасивів належать залишки на поточних рахунках постійних клієнтів банку, кредити, отримані від міжнародних фінансових організацій. Зокрема, ліквідність банку підвищується, коли мінливість залишків залучених ним коштів зменшується. У науковій літературі досить часто розмежовують поняття «ліквідність активів банку», «ліквідність

пасивів», «ліквідність балансу», «ліквідність банку». Проте, такий розподіл є не зовсім коректним, адже він може припускати, що ці поняття існують окремо одне від одного і не пов'язані між собою. Це не відповідає дійсності, адже ліквідність банку визначає ліквідність банківської системи і безпосередньо залежить від ліквідності його балансу, що формується ліквідністю активів та пасивів (рис. 1.4).

Рис. 1.4. Взаємозв'язок понять «ліквідність банківської системи», «ліквідність банку», «ліквідність балансу», «ліквідність активів і пасивів» [8]

Для того, щоб в повній мірі оцінити рівень ліквідності банку та побудувати необхідну політику управління нею, необхідно врахувати характер впливу на досліджуваний показник. Тому вкрай важливим є визначення факторів, що впливають на ліквідність банківських установ.

Для дослідження та аналізу факторів, що впливають на рівень ліквідності банку, необхідно визначити сутність цього поняття. Фактор – «умова, рушійна сила будь-якого процесу, явища, яка вирішує характер або його риси». Отже,

факторами, що впливають на ліквідність банку, є умови, що визначають її реальний та потенційний рівень у визначений проміжок часу.

Провідні науковці по-різному підходять до їх визначення і класифікації факторів, що впливають на рівень банківської ліквідності, однак, більшість вчених схиляється до думки, що оскільки банк є відкритою системою і в кожен момент часу його діяльність залежить від зовнішнього та внутрішнього середовища, то і фактори впливу на його ліквідність доцільно розглядати, групуючи їх на внутрішні та зовнішні (рис. 1.5) [24].

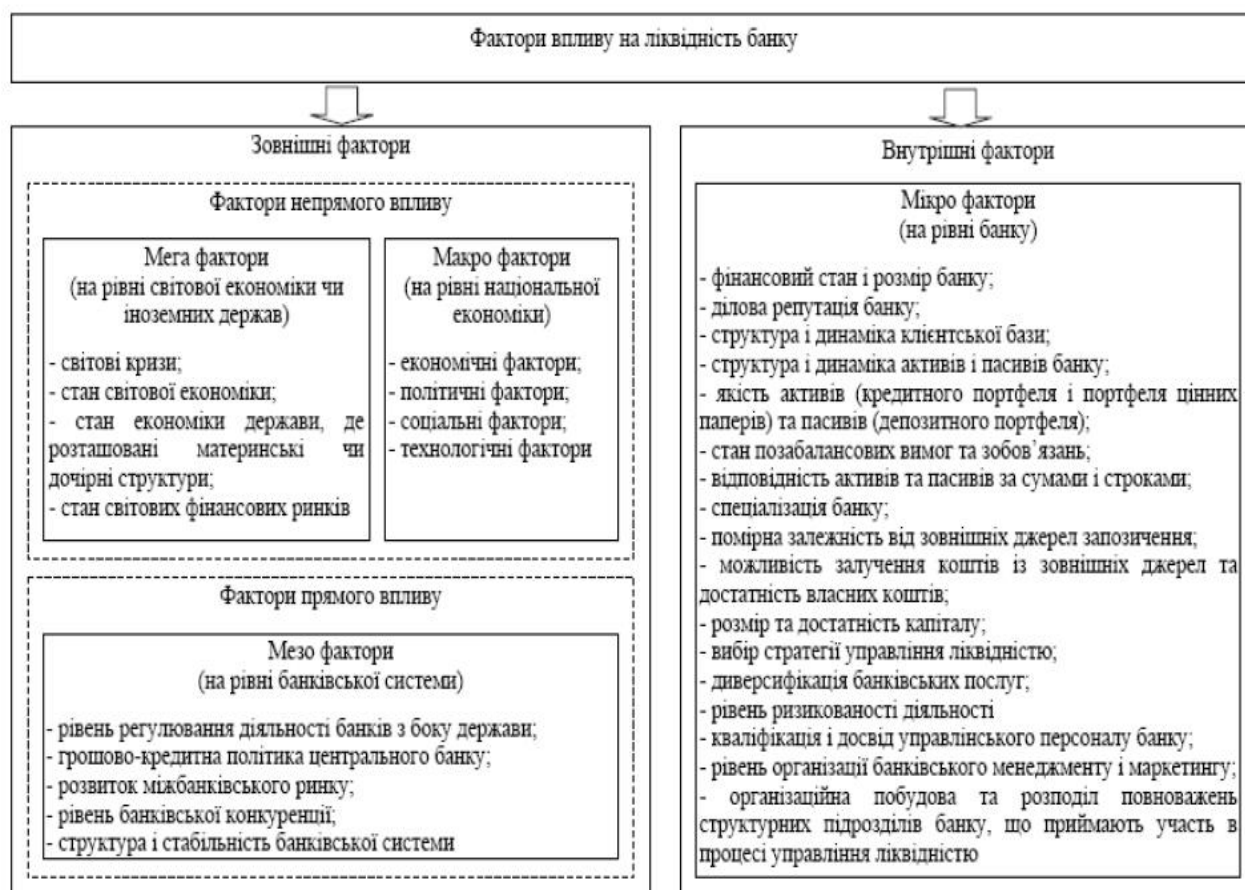

Рис. 1.5. Фактори впливу на ліквідність банку

В межах зовнішніх факторів слід виділити фактори непрямого впливу (мега фактори – фактори на рівні світової економіки чи іноземних держав,

макро фактори – фактори на рівні національної економіки) і фактори прямого впливу (мезо фактори – фактори на рівні банківської системи).

До внутрішніх факторів ми вважаємо за доцільне відносити мікро фактори (фактори на рівні окремого банку, на які він може впливати).

Мега фактори характеризують загалом стан світової економіки. Останнім часом даному чиннику приділяють особливу увагу, оскільки саме стан світової економіки та світова фінансова криза привели до ряду наслідків неліквідності: наприклад, закриття зовнішніх джерел фінансування для банківських установ. На ліквідність впливає стан материнської компанії (банку), яка періодично може підкріплювати ліквідність банку, та дочірніх структур, оскільки проблеми в їх діяльності змушують банк вливати в них додаткові ресурси, що зменшує його ліквідність.

До макро факторів слід віднести такі:

- загальний стан економіки держави, який характеризується показниками динаміки виробництва (реальний валовий випуск продукції, реальний валовий внутрішній продукт (ВВП), реальний обсяг промислового виробництва (як домінуючої галузі економіки), реальні обсяги чистого експорту (експорт за винятком імпорту) тощо), які в свою чергу характеризують зміни макроекономічної кон'юнктури, що впливають на рівень банківського кредитування і на рівень формування кредитних ресурсів [22, с. 24]. Окрім того на ліквідність банківської системи впливають стан товарних і нетоварних ринків (в т.ч. фінансові і валютні), а також ліквідність підприємств і ліквідність ринків, внутрішній і зовнішній борг, рівень інвестицій тощо;

- стан міжнародних валютних та фінансових ринків, який характеризується зростанням або зниженням цін на фінансові ресурси, що відображається на можливості вітчизняних банків залучати необхідний обсяг ресурсів [11];

- інформаційний фактор, як показує практика, вплив даного фактора на стан ліквідності банківської системи є досить суттєвим, адже інформаційна атака на будь-який з банків спрямована на підрив іміджу і ліквідності може створити “ефект доміно”, що позначиться на цілій банківській системі, і в свою чергу призведе до підриву довіри як населення до банків, так і банків один до одного. Не менш негативним в даному випадку є поширення через ЗМІ некомпетентних заяв і висловлювань представників влади і політичного бомонду на адресу комерційних та центрального банків, що підриває довіру до банківської системи (в т. ч. і центрального банку) не лише в середині країни, а й ззовні;

- політичний фактор, який полягає у негативній дії політичної невизначеності чи інших дисбалансів у функціонуванні владних інститутів на очікування економічних контрагентів, що позначається на динаміці заощаджень, а отже і на ресурсній базі комерційних банків. Тобто, політична невизначеність породжує в певній мірі панічні настрої серед населення, внаслідок чого можливим є дострокове зняття депозитів, а також зниження інтенсивності заощаджень населення. Крім того, внаслідок політичної нестабільності та ведення політики «популізму» підривається незалежність центрального банку, а відтак здійснюється неефективна і непрозора підтримка (кредити рефінансування, кредити овернайт, стабілізаційні кредити тощо) ліквідності комерційних банків, в гіршому випадку, дана підтримка взагалі відсутня [32].

Мезо фактори базуються на політиці держави загалом та центрального банку зокрема щодо банківської системи країни. Одним з найбільш вагомих мезо факторів, що впливають на ліквідність банку, є політика центрального банку, що здійснюється через систему державного нагляду і регулювання діяльності банків. Центральний банк встановлює і контролює обов’язкові нормативи ліквідності для банків, надає кредити для підтримки ліквідності,

впливає на функціонування міжбанківського ринку, встановлюючи обов'язкові резерви банків, регулюючи загальну грошову масу, рівень інфляції та стан валютного ринку.

Розвиток міжбанківського ринку сприяє оперативному перерозподілу вільних грошових коштів між банками для підтримання ліквідності. Структура банківської системи представлена співвідношенням між державним приватним вітчизняним і приватним іноземним капіталами, що свідчить про національну спрямованість банківського ринку та ступінь його державного регулювання. Стабільність банківської системи підкріплена її ліквідністю, що визначається ліквідністю кожного банку. Неліквідність одного банку не призводить до неліквідності всієї системи, але може спричинити панічний ефект. Банкрутство одного великого банку, з яким інші банки пов'язані міжбанківськими зв'язками, призводить до так званого «ефекту доміно», що впливає на ліквідність кожного банку. Також в умовах нестабільності і не прогнозованості, банки, маючи вільні ресурси, закривають ліміти один на одного і відбувається штучно створений дефіцит [8].

Поряд із зовнішніми чинниками, на ліквідність банку впливають внутрішні чинники. Від репутації, розміру, фінансового стану, кількості клієнтів значною мірою залежать можливості банку щодо залучення депозитів, налагодження зв'язків з партнерами та інвесторами, що впливає на якість і структуру активів і пасивів [24]. Необхідною умовою збільшення обсягу клієнтів банку є кваліфікація і досвід персоналу, що також впливає на якість банківських послуг і підвищує імідж банку.

Рівень кваліфікації персоналу характеризується відповідними навичками і знаннями персоналу, що визначає практичні можливості банку щодо впровадження банківської політики. Ефективність діяльності банку, його конкурентоспроможність значною мірою залежать від компетенції банківських працівників приймати відповідні рішення щодо управління ліквідністю банку.

Якість банківського менеджменту визначає професіоналізм прийняття рішень як на стадії здійснення окремих операцій (при видачі кредитів, купівлі цінних паперів, залученні депозитів і вкладів, здійсненні збалансованих операцій) чи в процесі структуризації балансу в розрізі строків і валют, так і при регулюванні невідповідностей, що виникають між активами та зобов'язаннями банку (вибір найбільш оптимального джерела погашення зобов'язань банку).

Гарна репутація банку підвищує лояльність клієнтів та кредиторів, коли навіть за несприятливих обставин установа має можливості для залучення коштів не за підвищеними процентними ставками. Банки розподіляють клієнтів на групи зі схожими характеристиками для визначення специфіки руху грошових потоків, особливо, ймовірності довгострокового закриття депозитної угоди та неповернення кредитних коштів [7]. На ці потоки впливають професія, соціальний статус, вік, сума вкладу та ін. для фізичних осіб та строк функціонування підприємства, галузь, регіон розташування, фінансовий стан, ризик репутації для юридичних осіб.

Якість активів визначається на основі трьох критеріїв: ліквідність, дохідність, рівень ризику. Головне завдання банку полягає у постійному збалансуванні цих критеріїв.

Важливим фактором впливу на ліквідність банку є якість ресурсної бази, оскільки вона є визначальним фактором для обсягу і ступеня розвитку активних операцій банку. Критерієм ресурсної бази є її стабільність. Чим більша частка стабільних ресурсів, тим вище ліквідність банку, оскільки полегшується її прогнозованість та керованість. Збільшення стабільної частки ресурсної бази знижує потребу банку в ліквідних активах, оскільки передбачає поновлення зобов'язань банку.

Позабалансові операції впливають на ліквідність банку і можуть її як підвищити, так і зменшити. Так, позабалансові зобов'язання за кредитами в майбутньому призведуть до необхідності їх виконання банком, тобто видачі

кредитних коштів, що призведе до зниження його ліквідності. Тому, для попередження зниження рівня ліквідності банку потрібно забезпечувати резерв ліквідних коштів, що може бути використаний для забезпечення позабалансових зобов'язань [21].

Збалансованість активів і пасивів за сумами і строками має ключове значення в процесі забезпечення ліквідності банку. Вона майже унеможливорює виникнення кризи ліквідності у банку, оскільки зобов'язання банку будуть забезпечені наявними ресурсами, а узгодженість активів і пасивів у строках забезпечить своєчасне виконання зобов'язань без збиткової реалізації активів. Чим вище ця узгодженість, тим збалансованіша політика, що проводилася банком, вище його ліквідність, стійкіший фінансовий стан.

Капітал банку є своєрідним запасом міцності, який захищає банк від можливих втрат ліквідності (покриття ризиків активів та гарантування коштів вкладників) в разі несприятливих обставин та у звичайних умовах функціонування, тому його розмір та достатність підвищує ліквідність банку [8].

Щодо складу внутрішніх та зовнішніх факторів, серед науковців не існує єдиної думки.

Н. Хіміч до внутрішніх факторів впливу відносить: «...невідповідність активів та пасивів за сумами і строками, розмір та достатність капіталу, структура депозитної бази, стабільність депозитної бази, якість активів, спеціалізація банку, репутація банку, вибір стратегії управління ліквідністю, диверсифікація банківських послуг, рівень ризикованості діяльності, забезпеченість банку високоліквідними активами, наявність концентрацій: за контрагентами, за інструментами, за термінами погашення, можливість додаткової мобілізації ліквідних коштів на грошовому ринку за прийнятними цінами, наявність адекватної методологічної бази, рівень комплектації та кваліфікації менеджменту».

До зовнішніх автор відносить грошово-кредитну політику, стан грошового ринку, кризові явища в економіці країни, рівень ліквідності фінансових ринків, можливість банку отримувати кредити у центральному банку, регулятивні обмеження, щодо діяльності в країні [2].

Внутрішні фактори впливу на банк являються керованими. Суть їх полягає в тому, що банк може управляти ними, тобто вживати всіх необхідних заходів для того, щоб мінімізувати їх вплив або ж навпаки. До внутрішніх факторів можна віднести: капітальну базу банків, якість активів, їх диверсифікованість, рівень банківського менеджменту, кваліфікацію персоналу та ін.

Зовнішні чинники є некерованими. Банк не в змозі управляти та прорахувати їх вплив. Проте, він обов'язково має враховувати можливість їх впливу при розробці стратегії забезпечення конкурентоспроможності. До зовнішніх факторів відносяться: економічне становище країни, рівень розвитку фінансового ринку, політична стабільність, нормативно – правова база, політика НБУ, соціальні складові.

Д. Олійник також дотримується підходу щодо поділу факторів на зовнішні та внутрішні, але ним доповнено класифікацію визначенням типових та індивідуальних факторів. Так, до зовнішніх факторів автор включає загальний стан економіки держави, а також рівень розвитку міжнародних валютних та фінансових ринків, напрямок грошово-кредитної політики держави на даний момент, ступінь регульованості діяльності банків з боку держави» [3].

Внутрішні фактори Д. Олійник розподілив на дві підгрупи. Перша - економічні фактори, такі як наявна на певний проміжок часу структура активів та зобов'язань банку, також відповідність структури активів та зобов'язань банку, адекватність та варіативність стратегій управління ліквідністю, що розроблені в банку. Друга – організаційні, такі як організаційна побудова та розподіл повноважень структурних підрозділів банку, які братимуть участь в

процесі управління ліквідністю, а також стан менеджменту банку та рівень кваліфікації працівників банку. Автор вважає, що, відповідно до переліку кожної групи факторів, типовими являються зовнішні та внутрішні економічні, а індивідуальні – внутрішні організаційні.

Виділення типових та індивідуальних груп факторів розширює класифікації за характером впливу та дає можливість швидко реагувати на дію відповідного фактора, оскільки за типовими факторами можна застосовувати схеми впливу чи адаптації використовуючи існуючий у теорії та практиці досвід, а за індивідуальними менеджерам банку необхідно розробляти та встановлювати правила поведінки і удосконалювати їх, ґрунтуючись на власному досвіді.

Ю. Серпенінова визначила фактори ліквідності наступним чином: зовнішні (стан розвитку економіки країни (рівень інфляції та дефіциту в бюджеті, конкуренція банків, стан ринку цінних паперів та ін.); політична ситуація та соціальні чинники; регіональний розвиток економіки; політика центрального банку країни; спроможність залучення коштів на міжбанківському ринку та коштів центрального банку) та внутрішні (фінансовий стан, розмір та репутація банківської установи; структура і динаміка клієнтської бази, пасивів та активів банку; оптимальне співвідношення активів і пасивів за строками і сумами, а також якість кредитного портфеля і портфеля цінних паперів) [24].

При дослідженні факторів впливу на ліквідність науковці, крім їх поділу на зовнішні та внутрішні, також поглиблено досліджують їх за наступними ознаками:

- ✓ важливістю впливу (основні і другорядні), за часом дії (постійні і змінні);

✓ за характером впливу (фактори конструктивного характеру, що позитивно впливають на грошові потоки банку, стимулюючи їх надходження в більшій мірі, ніж вибуття, що позитивно впливає на ліквідність;

✓ фактори деструктивного характеру, що становлять загрозу ліквідності банку, оскільки їх реалізація стримує грошові надходження та стимулює їх вибуття, унаслідок чого, має місце дефіцит ліквідності).

Всі фактори впливу на ліквідність залежно від впливу можна розділити на фактори, які зі збільшенням власного значення в кількісному або якісному вимірі поліпшують загальний стан ліквідності банку (стимулятори), фактори які його погіршують (де стимулятори) (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Фактори впливу на ліквідність банку та зазначення напрямку їх дії [24]

Група факторів	Індикатор	Напрямок дії
Зовнішні фактори	Високий рівень розвитку технологій	Стимулятор
	Зручність отримання рефінансування	Стимулятор
	Розвинений міжбанківський ринок	Стимулятор
	Ефективний нагляд	Стимулятор
	Розвинений фінансовий ринок	Стимулятор
	Високий рівень економічної освіченості	Стимулятор
	Ефективність праці суспільних інститутів	Стимулятор
	Економічне зростання	Стимулятор
	Довіра до органів державної влади	Стимулятор
	Інфляція	Дестимулятор
	Достатність капіталу	Стимулятор
Внутрішні фактори	Низький рівень репутаційного ризику	Стимулятор
	Високий рівень диверсифікованості активів	Стимулятор
	Дисбаланс активів та пасивів за строками	Дестимулятор
	Частка проблемної заборгованості	Дестимулятор
	Обсяг та строки виконання позабалансових операцій	Дестимулятор
	Чутливість пасивів до зміни процентних ставок	Дестимулятор
	Частка зобов'язань банку в іноземній валюті	Дестимулятор

Таким чином, критичний аналіз наукових підходів щодо трактування поняття «ліквідність банку» дозволив обґрунтувати доцільність його розгляду

як спроможності банку забезпечити виконання своїх зобов'язань перед клієнтами, позичальниками і кредиторами своєчасно і у повному обсязі за рахунок внутрішніх і зовнішніх джерел з мінімальними витратами та здатність фінансувати зростання власних активів.

У процесі дослідження визначено взаємопов'язаність та взаємозалежність понять «ліквідність банківської системи», «ліквідність банку», «ліквідність балансу банку», «ліквідність активів і пасивів». Тому, ліквідність банку необхідно розглядати як багаторівневу систему категорій. На основі проведеного аналізу факторів впливу на ліквідність банку запропоновано їх групувати за мега (на рівні світової економіки чи іноземних держав), макро (на рівні національної економіки), мезо (на рівні банківської системи) і мікро (на рівні банку) рівнями, що дозволить банківській установі точніше ідентифікувати домінуючі джерела впливу на його ліквідність і ефективніше проводити управління нею.

1.2. Стратегії управління ліквідністю банку

Сучасні умови ведення банківської діяльності потребують ефективного використання вже існуючих та розроблення нових підходів до управління ліквідністю для зменшення негативного впливу на її рівень. Це особливо важливо, зважаючи на швидкозмінність і нестабільність перебігу економічних процесів та необхідність постійної підтримки належного рівня фінансової стійкості банку.

Проте банки досі приділяють недостатньо уваги системному аналізу, діагностиці й прогнозуванню своєї діяльності та відповідно розробленню ефективних фінансових стратегій, зокрема стратегії управління ліквідністю [12].

При цьому постає необхідність у формуванні стратегії управління ліквідністю банку з визначенням базових методів оцінки та аналізу ліквідності і обґрунтуванням відповідальності організаційних підрозділів.

Таким чином, має бути сформований документ, який відображав стратегію управління ліквідністю банку у розрізі банківського менеджменту щодо забезпечення певного рівня ліквідності в залежності від обраної мети. Тому стратегію управління ліквідністю банку слід розглядати як комплекс етапів (заходів), які при правильній послідовності і завчасній підготовці могли б сформувати належний рівень ліквідності банку [8].

Початковий етап стратегії управління ліквідністю має полягати у визначенні мети, якої має досягати банківська установа в процесі управління ліквідністю, адже вона являє собою статистичну ймовірність, а також необхідність щодо уникнення двох негативних процесів, серед яких дефіцит і надлишок ліквідних коштів. Дефіцит не вигідний через можливість виникнення ризику втрати ліквідності банку через порушення нормативних вимог, втрату платоспроможності, втрату фінансової стійкості, що окремо або в сукупності можуть призвести до штрафних санкцій або навіть до банкрутства. Надлишок ліквідних коштів є результатом нераціонального розміщення коштів установи, тобто банку, що може призвести до втрати майбутнього прибутку. Саме тому постає необхідність у достатній підтримці оптимального співвідношення між рівнем прибутковості та ліквідності через сукупність визначених етапів, що включають заходи, методи та прийоми по їх досягненню в рамках чітко сформованої і утвердженої стратегії управління ліквідності (рис. 1.6).

Таким чином, мета виходить з визначання поняття «цілі», що відрізняються між собою в різних часових горизонтах. Так, досягнення короткотермінових цілей передбачає забезпечення банком миттєвої ліквідності впродовж короткого строку з відповідним управлінням грошовими потоками на тому рівні, щоб забезпечити виконання зобов'язань. У свою чергу,

середньостроковий період передбачає забезпечення оптимальної структури балансу з попереднім врахуванням оптимального співвідношення між прибутковістю та ліквідністю. Довгострокові цілі банку мають суцільно розвиватися в рамках стратегічних цілей розвитку банку, що мають на меті дотримання оптимального рівня ліквідності банківської установи [8].

Наступним етапом управління ліквідністю має стати усесторонній аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища діяльності банку, що являє собою аналітичну роботу менеджменту банку. Таким чином, відповідальні суб'єкти, серед яких Комітет з управління активами і пасивами, а також аналітичний підрозділ, мають виявити і спрогнозувати дію негативних факторів (як об'єктивних, так і суб'єктивних) на ліквідність банку [8].

Третім етапом має стати розробка сценаріїв функціонування банку з врахуванням важливості виявлення факторів негативного впливу. Серед даних сценаріїв слід виділити такі їх види: зі сприятливими, несприятливими умовами для розвитку банку та в умовах загальноекономічної кризи. У свою чергу, сценарій зі сприятливими умовами для банку повинен передбачати попередній аналіз факторів впливу із внутрішнього та зовнішнього джерел та наступну розробку заходів управління ліквідністю в умовах зростання прибутковості банку, що проявляється у розширенні його діяльності. Сценарій з несприятливими умовами копіює попередній сценарій, але має місце при наявності кризових ситуацій у окремому банку [8].

Рис. 1.6. Основні етапи процесу виробу стратегії управління ліквідністю банку [8].

Надалі у відповідності з обраним сценарієм розвитку здійснюється стрес-тестування за певними критеріями. Таким чином, при діяльності в умовах сценарію зі сприятливими умовами розвитку тестування здійснюється з періодичністю один раз на квартал, при несприятливих умовах – раз на місяць, а в умовах загальноекономічної кризи – раз на тиждень.

На даному етапі постає необхідність у формуванні підрозділу ризик-менеджменту з метою підвищення ефективності аналізу ліквідності, що

дозволить застосувати складні методики аналізу з управління ліквідністю для більш професійного та ефективного управління нею. У результаті формуються фінансові плани на основі спектру фактичних даних та прогнозування їх майбутнього стану банку а рамках стратегії управління ліквідності.

Після проведення стрес-тестування зростає потреба у аналізі потреби банку в ліквідних коштах з використанням відповідних методів, серед яких: структурування коштів, метод коефіцієнтів та метод джерел та використання коштів.

Перший метод має на увазі забезпечення відповідного співвідношення між обсягом необхідних резервів ліквідності та заявками за кредитами з обсягом ліквідних активів, другий – забезпечення співвідношення між обсягом активів та пасивів, а останній метод – забезпечення оптимального обсягу ліквідних активів на основі вивчення грошових потоків за укладеними угодами та договорами банку, що надалі дасть змогу спрогнозувати динаміку дефіциту чи можливого надлишку ліквідних коштів. Даний метод є найбільш ефективним при прийнятті рішень, пов'язаних з управлінням ліквідністю банку [8].

У свою чергу, застосування першого і другого методів лише дасть змогу визначити поточну потребу в ліквідних коштах.

Таким чином, на основі попередніх етапів слід сформувати стратегію управління ліквідністю, в основу якої має бути покладено принципи та методи управління активними, пасивними та активно-пасивними операціями банку, які сформовані у наступні стратегії: управління активами, пасивами та активами й пасивами (рис. 1.7).

Перша стратегія – стратегія управління ліквідністю через управління активами. Найбільш старий спосіб забезпечення потреб банку в ліквідних коштах. У чистому вигляді ця стратегія вимагає накопичення ліквідних коштів у вигляді ліквідних активів – головним чином грошових коштів і швидкоореалізованих цінних паперів.

Рис. 1.7. Види стратегій управління ліквідністю банку

Розглянемо особливості здійснення стратегій управління ліквідністю банку.

Коли виникає потреба в ліквідних коштах, вибіркові активи продаються доти, поки не буде вдоволений попит на готівкові кошти. Цю стратегію управління ліквідністю часто називають трансформацією активів, оскільки ліквідні кошти надходять за рахунок перетворення негрошових активів у готівкові кошти.

Ліквідні активи повинні володіти трьома властивостями:

1. мати свій ринок, необхідний для їх швидкого перетворення на гроші;
2. мати достатньо стабільні ціни, тобто ринок повинен мати здатність приймати всі активи, що продаються без значного зниження цін на них;
3. повинні бути оборотні, тобто продавець повинен мати можливість відшкодування початкових інвестицій з мінімальним ризиком.

Хоча банк може підвищити рівень ліквідності за рахунок збільшення ліквідних активів, він при цьому не обов'язково буде ліквідним, оскільки на рівень ліквідності також впливає попит на ліквідні засоби. Банк є ліквідним, коли він може отримати ліквідні кошти за прийнятними цінами, в необхідній кількості і в необхідний момент часу.

Стратегія управління ліквідністю через управління активами використовується головним чином невеликими банками, які знаходять цей метод управління ліквідністю менш ризикованим (але і менш прибутковим), ніж метод, заснований на позиках ліквідних коштів. Однак стратегія трансформації активів не є дешевим способом управління ліквідністю.

Продаж активів означає, що банк втрачає свої майбутні доходи, які могли б бути отримані за допомогою активів, якщо б вони не були продані. Таким чином, існує альтернативна вартість зберігання ліквідних коштів в активах, коли ці активи повинні бути продані. Продаж більшості активів також пов'язана з витратами у вигляді платежів за угодами (комісійних), виплачуваних брокерам за операціями з цінними паперами. Крім того, продаж активів з метою придбання ліквідних коштів веде до погіршення стану балансу банку, так як найчастіше продаються активи з низьким ступенем ризику, а їх наявність свідчить про фінансову надійність банку (наприклад, урядові цінні папери). Необхідність продажу зазначених активів може виникнути на ринку в той момент, коли він переживає зниження цін, що наражає банк на ризик значних втрат капіталу. Керівництво повинно забезпечити в першу чергу продаж активів з мінімальним потенціалом прибутковості для того, щоб мінімізувати альтернативну вартість майбутніх доходів. І нарешті, ліквідні активи в цілому знижують норму віддачі від усіх фінансових активів. Від великих інвестицій у ліквідні кошти потрібно відмовлятися заради більш високої віддачі інших активів, які можуть мати більшу перевагу, якщо тільки перші не призначені для задоволення попиту на ліквідні кошти.

Кожні з розглянутих стратегій має певні переваги та недоліки, які систематизовано у табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Переваги та недоліки стратегій управління ліквідністю банку [12]

Назва стратегії	Зміст стратегії	Переваги	Недоліки
Стратегія трансформації активів (управління ліквідністю через активи)	Нагромадження високоліквідних активів, які повністю забезпечують потреби ліквідності банку	Можливість оперативно розв'язати проблеми з ліквідністю	Нагромадження низькодохідних високоліквідних активів
Стратегія запозичення ліквідних коштів (управління ліквідністю через пасиви)	Запозичення грошових коштів у кількості, достатній для повного покриття потреб ліквідності	Уникнення нагромадження високоліквідних активів, які приносять низькі доходи	Високий ризик виникнення дефіциту ліквідності в період дефіциту ресурсів; ризик зміни відсоткових ставок
Стратегія збалансованого управління ліквідністю	Запозичення грошових коштів у кількості, достатній для повного покриття потреб ліквідності	Гнучкість, що дає змогу вибрати найвигідніше поєднання різних джерел поповнення ліквідних коштів	Складність досягнення оптимального співвідношення між ліквідністю і залученими ліквідними коштами

Надалі розглянемо другу стратегію – стратегію управління позиковими ліквідними коштами (пасивами). У 60-х і 70-х роках багато банків з ініціативи найбільш крупних банків в якості джерела ліквідних коштів все частіше стали використовувати позики на грошовому ринку. Ця стратегія позикової ліквідності, часто називається управлінням покупної ліквідністю або управлінням пасивами, в чистому вигляді припускає позику швидкоореалізованих засобів в кількості, достатній для покриття всього очікуваного попиту на ліквідні кошти. Однак до позик вдаються лише тоді, коли виникає така необхідність, щоб уникнути накопичення занадто великого обсягу незадіяних ліквідних коштів в активах. Якщо попит на ліквідні кошти перевищує його початковий очікуваний рівень, банк буде просто піднімати пропоновану їм ставку (ціну позики) до того часу, поки не отримає необхідну суму швидкоореалізованих засобів [40].

Основними джерелами запозичення ліквідних коштів для банків є міжбанківські позики, угоди РЕПО, депозитні сертифікати, позики в євровалюті та механізм рефінансування операцій комерційного банку центральним банком. На вибір джерела впливають такі характеристики, як доступність, відносна вартість коштів, терміновість та тривалість потреби в ліквідних засобах, правила регулювання, обмеження [33].

Управління пасивами найбільш часто використовують найбільші банки, які за допомогою цього способу іноді покривають до 100% своїх потреб у ліквідних коштах.

Позика ліквідних коштів є найбільш ризиковим способом вирішення банком проблем ліквідності (він дає більш високий очікуваний прибуток) через мінливості відсоткових ставок грошового ринку і доступності кредиту. Банки часто змушені купувати ліквідні кошти в період, коли це зробити найбільш важко з точки зору витрат і можливостей. Вартість позик банку завжди невизначена, що ще більше підвищує невизначеність розміру чистих доходів банку. Крім того, банки, що зазнають фінансові труднощі, як правило, потребують більшої кількості позикових ліквідних коштів, оскільки, коли стає відомо про труднощі банку, вкладники починають вилучати кошти. У той же час інші фінансові інститути починають проявляти меншу готовність кредитувати такий банк через передбачуваний ризик.

Третьою стратегією управління ліквідності банку є стратегія збалансованого управління ліквідністю (активами і пасивами). Її сучасні фахівці вважають найоптимальнішою та найбільш ефективною стратегією управління ліквідністю та прибутковістю банку [41]. Основними перевагами цієї стратегії є можливість максимізації прибутку за прийняттого рівня ризику, а також реалізація зваженого підходу до нівелює недоліки двох попередніх стратегій та водночас дає змогу максимально використати їх переваги (мінімізувати втрати від створення надмірних резервів ліквідності та мінімізувати відсотковий ризик

при залученні ліквідних активів у момент розриву ліквідності) [54]. Основна проблема, на розв'язання якої спрямована стратегія збалансованого управління, – це необхідність досягти оптимального співвідношення між нагромадженою ліквідністю і залученими ліквідними коштами.

Згідно збалансованому методу управління ліквідністю частина очікуваного попиту на ліквідні кошти накопичується у вигляді швидкоореалізованих цінних паперів і депозитів в інших банках, в той час як інші потреби в ліквідних коштах забезпечуються попередніми угодами про відкриття кредитної лінії з банками-кореспондентами або іншими постачальниками засобів. Несподівано виникаючі потреби в ліквідних коштах звичайно покриваються короткостроковими позиками. Розмір довгострокових потреб у ліквідних коштах можна спрогнозувати, а засоби для їх задоволення можуть зберігатися у вигляді короткострокових і середньострокових позиках та цінних паперів, які при виникненні потреби в ліквідних коштах можуть бути швидко перетворені в готівку.

Таким чином, розглянувши сутність управління ліквідністю було визначено його поняття та класифіковано основні фактори, що впливають на неї, розглянуто основні стратегії та принципи управління нею. Для вироблення доцільних інструментів управління ліквідністю з урахуванням рівня його ризику слід проаналізувати сучасний стан ліквідності в цілому по банківській системі та на прикладі ПАТ «Укрсоцбанку».

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЛІКВІДНОСТІ В ПАТ «УКРСОЦБАНКУ»

2.1. Аналіз ліквідності банку з позиції ресурсної бази банку

В зв'язку з проблемами на макроекономічному рівні, що проявилися у кризі виробництва, валютно-фінансовій кризі, інфляції, підтримка ліквідності комерційного банку значно ускладнюється. Для того щоб в умовах, які постійно змінюються комерційний банк міг стабільно і ефективно функціонувати, керівництво банку повинно приділяти більшу увагу аналізу показників діяльності банку. Здійснення фінансового аналізу в банку має велике значення, оскільки на основі його результатів керівництво оцінює існуючу і розробляє перспективну політику банку, визначає ефективність окремих видів операцій і планує розвиток їх нових видів. Таким чином, виходячи з результатів фінансового аналізу керівництво банку розробляє заходи щодо підвищення фінансової стійкості банку. Аналіз ліквідності дозволяє виявити потенційні і реальні тенденції, що свідчать про погіршення ліквідності балансу банку, провести аналіз факторів негативного впливу на ліквідність банку, і вжити відповідних заходів щодо коректування ситуації.

Можна виділити наступні цілі аналізу банківської ліквідності:

1. Виявлення факторів негативного впливу на ліквідність банку та банківської системи.
2. Уточнення розрахункової системи оціночних коефіцієнтів, виявлення можливих прорахунків при розрахунку та усунення даних проблем.
3. Виявлення реальних або потенційних негативних тенденцій погіршення ліквідності балансу банку і прийняття відповідних заходів щодо їх зміни.
4. Формування аналітичних матеріалів про стан ліквідності банку.
5. Вироблення рекомендацій відносно управління банком і визначення стратегії розвитку з врахуванням результатів аналізу [26, с. 246].

Основним джерелом інформації для аналізу банківської діяльності, що найбільш комплексно її характеризує, є баланс банку. За допомогою аналізу балансових даних можна зробити висновки про реалізацію основних цільових установок, показників дохідності та ризиковості операцій, збалансованості активних і пасивних операцій, а також про дотримання нормативів ліквідності встановлених центральним банком. Аналіз показників ліквідності також ґрунтується на інформації, що отримують при аналізі балансу банку. На даний час не існує єдиного підходу до аналізу ліквідності банку, однак основні напрямки та етапи аналізу ліквідності різних методик єдині і можуть бути сформульовані наступним чином (рис. 2.1).

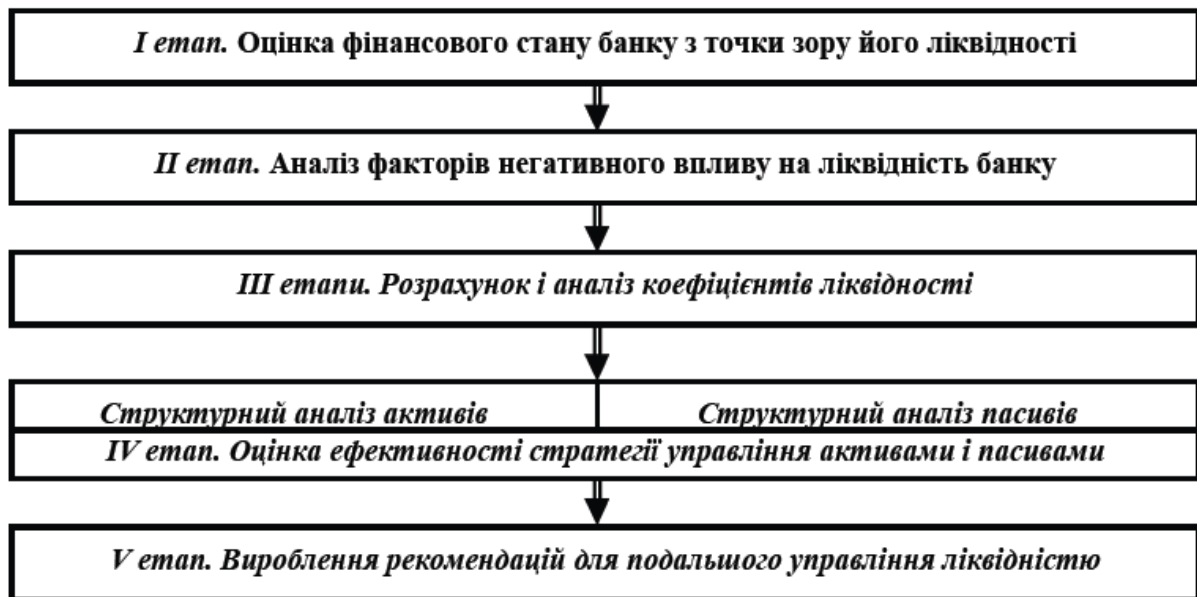

Рис. 2.1. Етапи аналізу ліквідності банку

Розглянемо основні етапи аналізу ліквідності в банку.

Перший етап - оцінка фінансового стану банку з точки зору його ліквідності. Даний етап є підготовчим. На цьому етапі здійснюється визначення ліквідності банку на момент початку аналізу, в цьому випадку перед фінансовим аналітиком стоїть завдання визначення бази, вихідної точки для подальшого аналізу. Якщо даний етап не виявляє суттєвих проблем у сфері

ліквідності і платоспроможності, то має місце проведення подальшого аналізу з метою виявлення тенденцій перспектив розвитку ситуації. При виявленні будь-яких проблем, подальший аналіз дозволить виявити причини ситуації, що склалася, і розробити шляхи виходу з неї.

На другому етапі здійснюється аналіз факторів негативного впливу на ліквідність банку. На ліквідність банку, як і на його фінансову стійкість впливає велика кількість факторів (див. рис. 1.5), тому при прояві негативних тенденцій в сфері ліквідності фінансовим аналітикам необхідно вивити основні фактори, що призвели до негативних тенденцій, проаналізувати їх негативну дію і виробити рекомендації щодо зміни політики банку з метою попередження негативних наслідків. Отже, головною метою проведення другого етапу аналізу є врахування впливу внутрішніх і зовнішніх факторів на політику банку в цілому і на його ліквідність зокрема.

Сутність третього етапу аналізу ліквідності полягає у розрахунку і аналізу коефіцієнтів ліквідності. На даному етапі аналіз ліквідності здійснюється за допомогою застосування методу коефіцієнтного аналізу. Суть цього методу полягає в розрахунку низки коефіцієнтів, що характеризують ліквідність балансу, стабільність зобов'язань банку і потреби банку в додаткових ліквідних коштах. Різні коефіцієнти переважно розраховуються як співвідношення між обсягами активів і відповідних зобов'язань. Розрахунок коефіцієнтів ліквідності у вигляді економічних нормативів входить до складу обов'язкової звітності банків і використовується регуляторами для контролю за рівнем ліквідності кредитних організацій [26, с. 247-248].

Так, в Україні Національним банком встановлюються такі нормативи ліквідності, як: норматив миттєвої ліквідності (Н4), норматив поточної ліквідності (Н5), норматив короткострокової ліквідності (Н6) (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Нормативи ліквідності банку

Норматив	Характеристика	Нормативне значення
Н4	Установлює мінімально необхідний обсяг високоліквідних активів для забезпечення виконання поточних зобов'язань протягом одного операційного дня	Не менше ніж 20%
Н5	Установлює мінімально необхідний обсяг активів банку для забезпечення виконання поточного обсягу зобов'язань протягом одного календарного місяця	Не менше ніж 40%
Н6	Установлює мінімально необхідний обсяг активів для забезпечення виконання своїх зобов'язань протягом одного року	Не менше ніж 60%

Норматив миттєвої ліквідності (Н4) встановлюється для контролю за здатністю банку забезпечити своєчасне виконання своїх грошових зобов'язань за рахунок високоліквідних активів. Норматив миттєвої ліквідності визначається як співвідношення високоліквідних активів до поточних зобов'язань банку.

Нормативне значення нормативу Н4 має бути не менше ніж 20 відсотків.

Норматив поточної ліквідності (Н5) встановлюється для визначення збалансованості строків і сум ліквідних активів та зобов'язань банку.

Норматив поточної ліквідності визначається як співвідношення активів з кінцевим строком погашення до 31 дня (включно) до зобов'язань банку з кінцевим строком погашення до 31 дня (включно).

Цей норматив установлює мінімально необхідний обсяг активів банку для забезпечення виконання поточного обсягу зобов'язань протягом одного календарного місяця [15].

Нормативне значення нормативу Н5 має бути не менше ніж 40 відсотків.

Норматив короткострокової ліквідності (Н6) встановлюється для контролю за здатністю банку виконувати прийняті ним короткострокові зобов'язання за рахунок ліквідних активів.

Норматив короткострокової ліквідності визначається як співвідношення ліквідних активів до зобов'язань з кінцевим строком погашення до одного року.

Цей норматив установлює мінімально необхідний обсяг активів для забезпечення виконання своїх зобов'язань протягом одного року.

Нормативне значення нормативу Н6 має бути не менше ніж 60 відсотків.

Втім, розглядаючи нормативи ліквідності з погляду керованості та безпеки, можна зробити висновок, що підхід НБУ має певні недоліки.

По-перше, обчислення показників базується на формальному групуванні рахунків, тоді як навіть однорідні фінансові активи можуть мати різну ліквідність.

По-друге, нормативи встановлені для середньостатистичного банку, якого фактично не існує. Насправді залежно від типу банку нормативні вимоги до ліквідності будуть різними. Так, банк з великою мережею філій, який має велику кількість клієнтів, значні залишки в касах філій та на коррахунках, залишки коштів, що обслуговують клієнтські потоки, та інвестиційний банк, який здійснює епізодичні фінансові операції, повинні мати різні підходи до оцінки своєї ліквідності.

По-третє, нормативи не дають змоги здійснювати прогноз ліквідності. За своїм змістом вони є ретроспективними і швидко застарівають. З огляду на таку ситуацію, для більш комплексного і ефективного аналізу ліквідності банки застосовують цілий ряд коефіцієнтів ліквідності, як загальноприйнятих, так і розроблені власне банком.

Систематизуємо ті коефіцієнти ліквідності, за допомогою яких можна найбільш комплексно оцінити стан ліквідності банку, як на даний момент, так і на середньострокову перспективу (Додаток А).

Розглянувши коефіцієнтний метод аналізу ліквідності банку варто зазначити, що кількісний аналіз ліквідності має свої переваги і недоліки (табл. 2.2).

Переваги та недоліки коефіцієнтного методу аналізу ліквідності банку

Переваги методу	Недоліки методу
Дозволяє своєчасно вжити відповідних заходів з метою недопущення порушення співвідношення статей балансу банку	Узагальнення даних для розрахунку коефіцієнтів може негативно позначитися на достовірності отриманої інформації
Дозволяє здійснювати управління ліквідністю за нормативами	Не дозволяє виявити цінову складову ризику,
Забезпечує відповідальність всіх підрозділів за стан ліквідності банку	Метод дає досить приблизну оцінку ліквідності
Не потребує на практиці значних затрат	Проблемним є розрахунок ліквідності на майбутні періоди, а також планування рівня ліквідних коштів

До переваг слід віднести:

- даний метод дозволяє своєчасно вжити відповідних заходів з метою недопущення порушення співвідношення статей балансу банку, оскільки дані співвідношення закріплюються встановленими значеннями коефіцієнтів;
- на основі використання системи коефіцієнтів здійснюється управління ліквідністю за нормативами, тобто застосовується обмеження операцій банку, що впливають на зміну значень коефіцієнтів;
- аналіз ліквідності за допомогою коефіцієнтів на практиці забезпечує відповідальність всіх підрозділів за стан ліквідності банку. По-перше, підрозділи здійснюють свої операції, виключно орієнтуючись на ліміти, в тому числі на установлені коефіцієнти ліквідності, а по-друге, в процесі контролю за дотримання коефіцієнтів ліквідності приймають участь всі підрозділи банку;

- для реалізації коефіцієнтного аналізу на практиці не потрібно значних затрат.

До недоліків коефіцієнтного методу аналізу ліквідності слід віднести:

- узагальнення даних для розрахунку коефіцієнтів може негативно позначитися на достовірності отриманої інформації;

- коефіцієнтний метод аналізу не дозволяє виявити цінову складову ризику, обумовлену ставкою процента, за якою можуть бути залучені додаткові ресурси і ціною, за якою можуть бути продані активи; ця складова ризику обумовлена коливаннями на грошовому, валютному ринках і ринку цінних паперів [11];

- метод дає досить приблизну оцінку ліквідності, оскільки коефіцієнти розраховуються на основі даних балансу;

- при застосуванні даного методу проблемним є розрахунок ліквідності на майбутні періоди, а також планування рівня ліквідних коштів.

З метою мінімізації недоліків коефіцієнтного аналізу та підвищення ефективності аналізу ліквідності банку застосовується метод аналізу активів і пасивів банку.

На четвертому етапі здійснюється оцінка ефективності стратегії управління активами і пасивами. Так, з метою забезпечення оптимального рівня ліквідності банку необхідно формувати таку структуру балансу, при якій активи, не втрачаючи своєї вартості, можуть своєчасно трансформуватися в грошові кошти в міру зростання потреби в пасивах. Таким чином, структурний аналіз активів і пасивів банку є невід'ємною частиною аналізу його ліквідності [32].

Важливим чинником, що впливає на банківську ліквідність, є структура та стабільність ресурсної бази банку.

Аналіз структурних зрушень розпочинають з оцінки стабільності ресурсної бази банків та виявлення загальних тенденцій, що мають місце в

банківській системі. Узагальнюючою характеристикою стабільності ресурсної бази є співвідношення власного капіталу та зобов'язань банку, яке аналізується в динаміці (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Аналіз співвідношення капіталу та зобов'язань по банківській системі в цілому за 2015-2016 рр.

Показники	2015 рік		2016 рік		Відхилення (+, -)		
	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Абсолютне, тис. грн.	Відносне, %	За структурою
Власний капітал	94914	7,58	136068	10,31	41154	43,36%	2,73%
Зобов'язання	1157657	92,42	1183425	89,69	25768	2,23%	-2,73%
Усього	1252571	100,0	1319493	100,0	66922	5,34%	0,00%

В цілому по банківській системі України відзначено збільшення обсягів пасиву балансу, що є свідченням розширення діяльності банку. Проводячи аналіз ліквідності банківської системи з позиції капітальної бази банків слід зазначити наступне. Власний капітал банків є недостатнім для забезпечення стабільності та надійності банківської системи України, а отже для підтримки її ліквідності. Про такий висновок свідчать дані співвідношення між власним капіталом та зобов'язаннями банків. Так власний капітал банків України у 2015 році складав 7,58%. При цьому відзначено позитивну динаміку щодо зміни розміру власного капіталу банків на 41154 тис. грн. або 43,36% у 2016 році. При цьому в структурі пасивів власний капітал збільшився на 2,73%. Такі зміни позитивно впливають на ліквідність всієї банківської системи України.

Для більшої наочності зобразимо динаміку структури пасиву балансі по банківській системі в цілому на рис. 2.2.

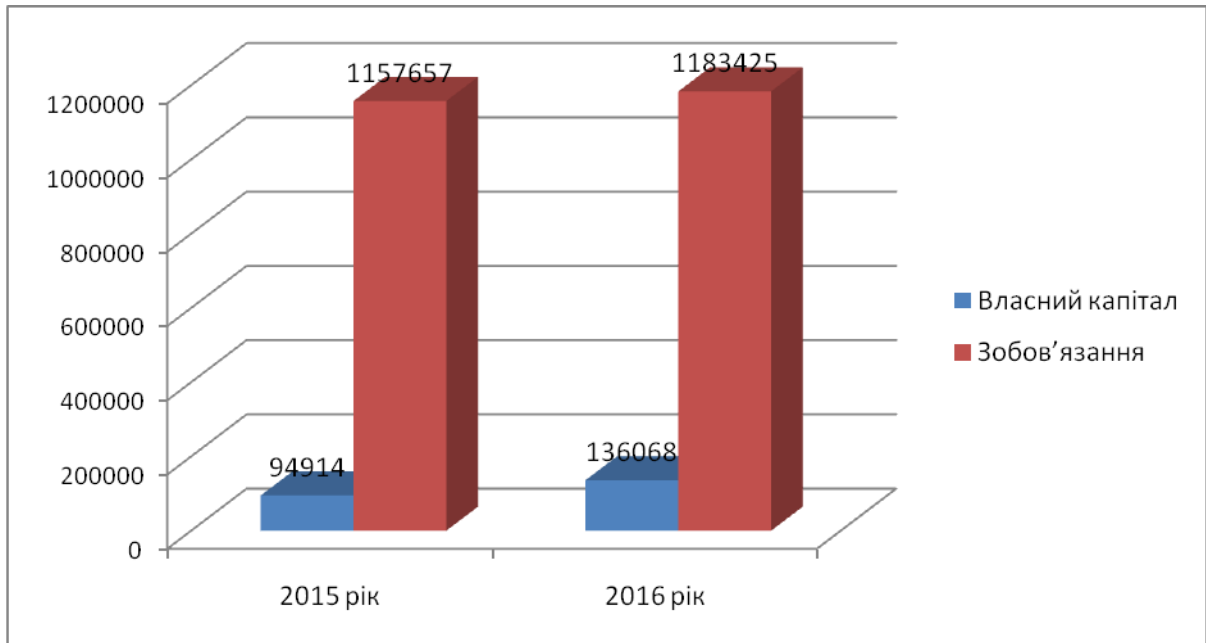

Рис. 2.2. Динаміка структури пасиву балансу по банківській системі в цілому за 2015-2016 рр.

Після аналізу структури пасиву балансі по всій банківській системі України розглянемо більш детально співвідношення між власними та залученими коштами в ПАТ «Укрсоцбанку». Для цього скористаємося даними банківського балансі (Додаток Б). Результати аналізу оформимо у вигляді наступної таблиці (табл. 2.4).

Капітальна база банку забезпечує фінансову стійкість банку. Власний капітал, основу якого становлять статутний та інші фонди, є головним захисним джерелом поглинання ризику активів та гарантування коштів клієнтів. Чим більший власний капітал банку, тим більша, за інших рівних умов, його ліквідність.

Таблиця 2.4

Аналіз співвідношення капіталу та зобов'язань у ПАТ «Укрсоцбанк» за 2015-2016 рр.

Показники	2015 рік		2016 рік		Відхилення (+, -)			
	Сума, тис. грн.	Пито ма вага, %	Сума, тис. грн.	Пито ма вага, %	Абсолют не, тис. грн.	Відно сне, %	За структур ою	
Власний капітал	1429122	26,10	8268629	22,29	-6022591	-42,14	-3,81%	
Зобов'язан ня	40465189	73,90	28821069	77,71	-	11644120	-28,78	3,81%
Усього	54756409	100	37089698	100	-	17666711	-32,26	0,00%

Проведені дослідження стану ліквідності ПАТ «Укрсоцбанку» за 2015-2016 роки з позиції стабільності капітальної бази дозволили дійти наступного висновку.

У 2016 році сума пасивів зменшилась на 17666711 тис. грн. (або на -32,26 %), що є моментом негативним та свідчить про скорочення обсягів операцій банку. Співвідношення між власним капіталом і залученим коштами у 2015 році складало 26,10 % до 73,90%. Таке співвідношення є класичним для банківським установ. При цьому у 2016 році власний капітал зменшився на 6022591 тис. грн. (42,14 %), та складав 8268629 тис. грн. Таке зменшення з позиції ліквідності є негативним моментом, оскільки зменшення власного капіталу спричиняє зменшенню стабільності та надійності банку.

Графічно аналіз співвідношення капіталу та зобов'язань у ПАТ «Укрсоцбанк» за 2015-2016 рр. можна зобразити у вигляді стовпчикових діаграм, які зображені на рис. 2.3.

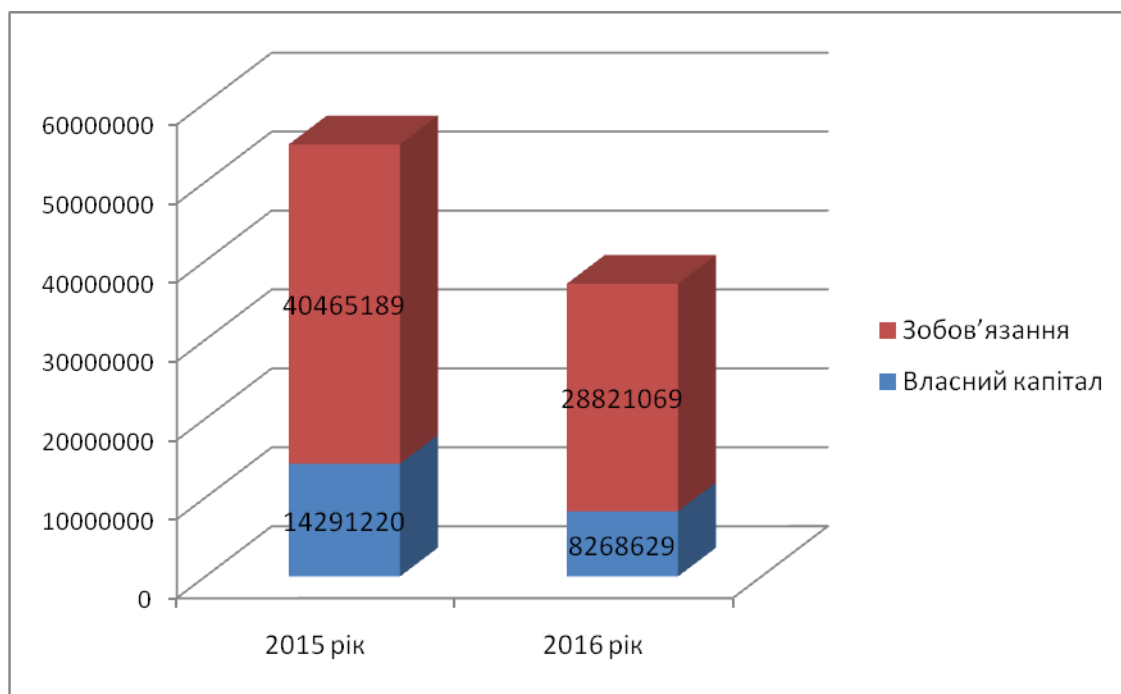

Рис. 2.3. Аналіз співвідношення капіталу та зобов'язань у ПАТ «Укрсоцбанку» за 2015-2016 рр.

При цьому зобов'язання у 2016 році зменшилися на 11644120 тис. грн. (або на 28,78%), та склали 28821069 тис. грн. Таке зменшення є негативним моментом для банку, оскільки спричинено зменшенням ресурсної бази банку. Також слід зазначити, що питома вага зобов'язань у структурі пасивів банку при цьому збільшується на 3,81% з відповідним зниженням частки власного капіталу. Це викликано більш інтенсивним зменшенням власного капіталу в абсолютному та відносному значенні, у порівнянні з темпами зменшення зобов'язань. Так, у 2016 році відзначено зміну співвідношення між власним капіталом та зобов'язаннями у сторону зменшення частки власного капіталу та збільшення частки банківських зобов'язань (22,29 % та 77,71%). Такі заміни з позиції ліквідності є негативними.

Провівши аналіз співвідношення капіталу та зобов'язань у структурі пасивів у ПАТ «Укрсоцбанк» за 2015-2016 рр. можна зробити такі висновки:

Така тенденція є закономірною, адже в розвинених країнах частка власного капіталу в загальних пасивах банків становить близько 8—10 %. З позиції ліквідності подібні структурні зрушення свідчать про те, що проблеми аналізу та ефективного управління ліквідністю з часом стають для банків все актуальнішими.

Для проведення аналізу структури коштів ПАТ «Укрсоцбанк» скористаємось даними банківського балансу (Додаток Б). Результати аналітичних досліджень оформимо у табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Аналіз структури зобов'язань банку у ПАТ «Укрсоцбанк» за 2015-2016 рр.

Показники	2015 рік		2016 рік		Відхилення		
	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Абсолютне, тис. грн.	Відносне, %	За структурою
Кошти банків	10724897	26,50	1761527	6,11	-8963370	-83,58%	-20,39
Кошти клієнтів	26762073	66,14	26618011	92,36	-144062	-0,54%	26,22
Боргові цінні папери емітовані банком	50141	0,12	0	0	-50141	-100	-0,12
Субординований борг	2423425	5,99%	0	0	-2423425	-100	-5,99
Інші зобов'язання	504653	1,25%	441531	1,53	-63122	-12,51%	0,28
Усього	40465189	100,00	28821069	100,0	-11644120	-28,78%	0

Провівши аналіз структури зобов'язань у ПАТ «Укрсоцбанк» за 2015-2016 рр. можна зробити такі висновки:

В структурі зобов'язань банків найбільшою є питома вага коштів клієнтів, яка складала 66,14 % у 2015 році та 92,36 % у 2016 році. Збільшення питомої ваги на 26,22 % є моментом позитивним. Даний вид ресурсу є найбільш стабільним елементом ресурсної бази банки, при цьому найдешевшим. При цьому у 2016 році відбулося зменшення коштів клієнтів на 144062 тис. грн. або 0,54%, що сприяє зниженню навантаження на ліквідність банку.

Графічно аналіз структури зобов'язань банку у ПАТ «Укрсоцбанк» за 2015-2016 рр. можна зобразити у вигляді кругових діаграм, які зображені на рис. 2.4.

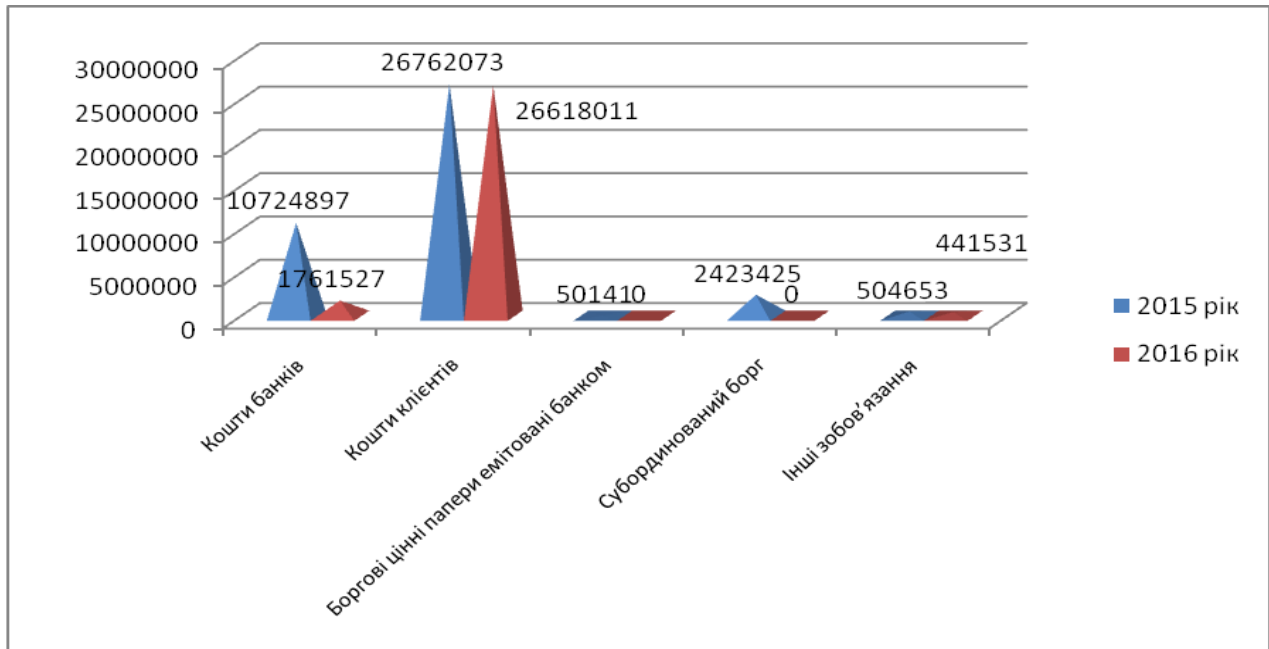

Рис. 2.4. Аналіз динаміки складових зобов'язань банку у ПАТ «Укрсоцбанк» за 2015-2016 рр.

2.2. Аналіз якості активів банку з позиції ліквідності

Стан ліквідності банку залежить від структури і якості портфеля активів. Під ліквідністю активів розуміють їх здатність швидко та без суттєвої втрати вартості перетворюватися в грошову форму.

За ступенем ліквідності банківські активи поділяють на три групи.

1. Високоліквідні активи – це такі активи, які перебувають у готівковій формі або можуть бути швидко реалізовані на ринку. Це - готівкові кошти, дорожні чеки, банківські метали, кошти на рахунках в інших банках, державні цінні папери. У міжнародній практиці до складу високоліквідних активів

можуть включатися банківські акцепти, векселі та цінні папери першокласних емітентів.

2. Малоліквідні активи – це такі, які можуть бути перетворені в грошову форму протягом певного періоду часу (наприклад 30 днів). До цієї групи відносять платежі на користь банку з термінами виконання в зазначений період, такі як кредити, в тому числі і міжбанківські, дебіторська заборгованість, інші цінні папери (крім високоліквідних), які обертаються на ринку.

3. Низьколіквідні активи - це прострочені, пролонговані та безнадійні кредити, ненадійна дебіторська заборгованість, цінні папери, які не обертаються на ринку, господарські матеріали, будинки, споруди та інші основні фонди.

Визначення ступеня ліквідності та віднесення кожної із статей активу до певної групи дає змогу банку оцінити наявні ліквідні кошти та виявити резерви ліквідних активів. З метою уникнення критичних ситуацій та максимально чіткого прогнозування тенденцій у зміні банківської ліквідності застосовують аналіз структури активів банку за ступенем їх ліквідності [1].

Доцільно проводити такий порівняльний аналіз як у розрізі окремих груп банків, так і за даними банківської системи в цілому.

Проведемо дослідження структури активів банків України за 2015-2016 рр.

За підсумками 2016 року чисті активи банківської системи України збільшились несуттєво. Їх обсяг станом на 01.01.2017 р. відповідав 1,256 млрд. грн. проти 1,254 млрд. грн. на початок року. Одним з ключових чинників коливання обсягу активів банківської системи в досліджуваному періоді виступала динаміка курсу національної валюти, поряд із виведенням частини комерційних банків з ринку, рухом клієнтських коштів та скороченням кредитних портфелів. Високий вплив коливання курсу національної валюти на обсяг активів БСУ пояснюється значною часткою активів в іноземній валюті в

загальному обсязі (41,8% станом на початок 2017 року). Динаміку основних складових активів банківської системи України представлено в табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Динаміка активів по банківській системі України, млрд. грн.

Таблиця 2.1. Динаміка активів БСЗ, млрд. грн.

Показник / Дата	01.01.2014	01.01.2015	01.01.2016	01.04.2016	01.07.2016	01.10.2016	01.01.2017
Чисті активи	1 278,10	1 316,85	1 254,39	1 299,06	1 260,62	1 275,94	1 256,30
Кредитний портфель	911,40	1 006,36	965,09	983,94	907,96	943,06	1 005,92
Вкладення в цінні папери	138,29	168,93	198,84	197,67	210,09	215,68	332,27
в т.ч. ОВДП	81,05	93,43	81,58	107,26	133,13	156,22	255,47
Високоліквідні активи	152,90	155,64	191,26	223,05	224,21	212,19	199,50
Офіційний валютний курс UAH/USD, грн.	7,99	15,77	24,00	26,22	24,85	25,91	27,19
Середня відсоткова ставка за кредитами в нац. валюті, %	17,20	18,80	21,47	21,10	18,10	16,50	17,70
Середня відсоткова ставка за кредитами в ін. валюті, %	8,20	8,30	6,88	8,50	9,20	7,90	8,20

Банківська система України в поточній ситуації продовжує характеризуватись невисокою активністю кредитних установ. Серед основних факторів, що гальмують відновлення кредитування, виступають високий рівень невизначеності щодо подальшого економічного розвитку та обмежене коло надійних позичальників. Згідно зі статистичними даними НБУ, протягом 2016 року середня відсоткова ставка за кредитами в національній валюті знизилася до 17,70% (з 21,47% станом на 01.01.2016 р.). Для кредитів в іноземній валюті на початок 2017 року аналогічний показник, навпаки, підвищився до 8,20% (з 6,88% станом на 01.01.2016 р.). Паралельно з цим відбувається зниження вартості залучення коштів на вкладні рахунки. Наприкінці 2016 року середня відсоткова ставка за депозитами в національній валюті складала 10,5% (10,2% для короткострокових вкладів та 17,9% для довгострокових), в іноземній валюті

– 5,2% (4,8% для короткострокових та 6,2% для довгострокових вкладів). На початку року аналогічні показники дорівнювали 12,1% та 7,8% відповідно.

Визначивши основні тенденції в зміні рівня ліквідності по банківській системі в цілому проведемо аналіз якості активів ПАТ «Укрсоцбанку» за ліквідністю. Для цього згрупуємо усі активи у три групи: високоліквідні, мало ліквідні та неліквідні активи. Результати групування представлено у табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Аналіз структури активів банку за ступенем ліквідності у ПАТ
«Укрсоцбанку» за 2015-2016 рр.

Показники	2015 рік		2016 рік		Відхилення		
	Сума, тис. грн.	Пито ма вага, %	Сума, тис. грн.	Пито ма вага, %	Абсолю тне, тис. грн.	Відн осне, %	За структ урою
Високоліквідні	8254455	18,29	6623486	15,18	-1630969	- 19,76	-3,11
Малоліквідні	31409939	69,59	32120093	73,59	710154	2,26	4,00
Неліквідні	5471191	12,12	4903500	11,23	-567691	- 10,38	-0,89
Усього активів	45135585	100	43647079	100	-1488506	-3,30	0,00

Провівши аналіз структури активів банку за ступенем ліквідності у ПАТ «Укрсоцбанк» за 2015-2016 рр. можна зробити такі висновки:

Найбільшу питому вагу займають малоліквідні активи. У 2015 році вони займають 69,59 % у структурі активів, у 2016 році – 73,59 %, тобто збільшились на 4 %. Це є моментом позитивним з погляду на дохідність активів, проте негативним з позиції ліквідності, оскільки активи, що приносять банку дохід, не є ліквідними.

Графічно аналіз структури активів банку за ступенем ліквідності у ПАТ «Укрсоцбанк» за 2015-2016 рр. можна зобразити у вигляді кругових діаграм, які зображені на рис. 2.5.

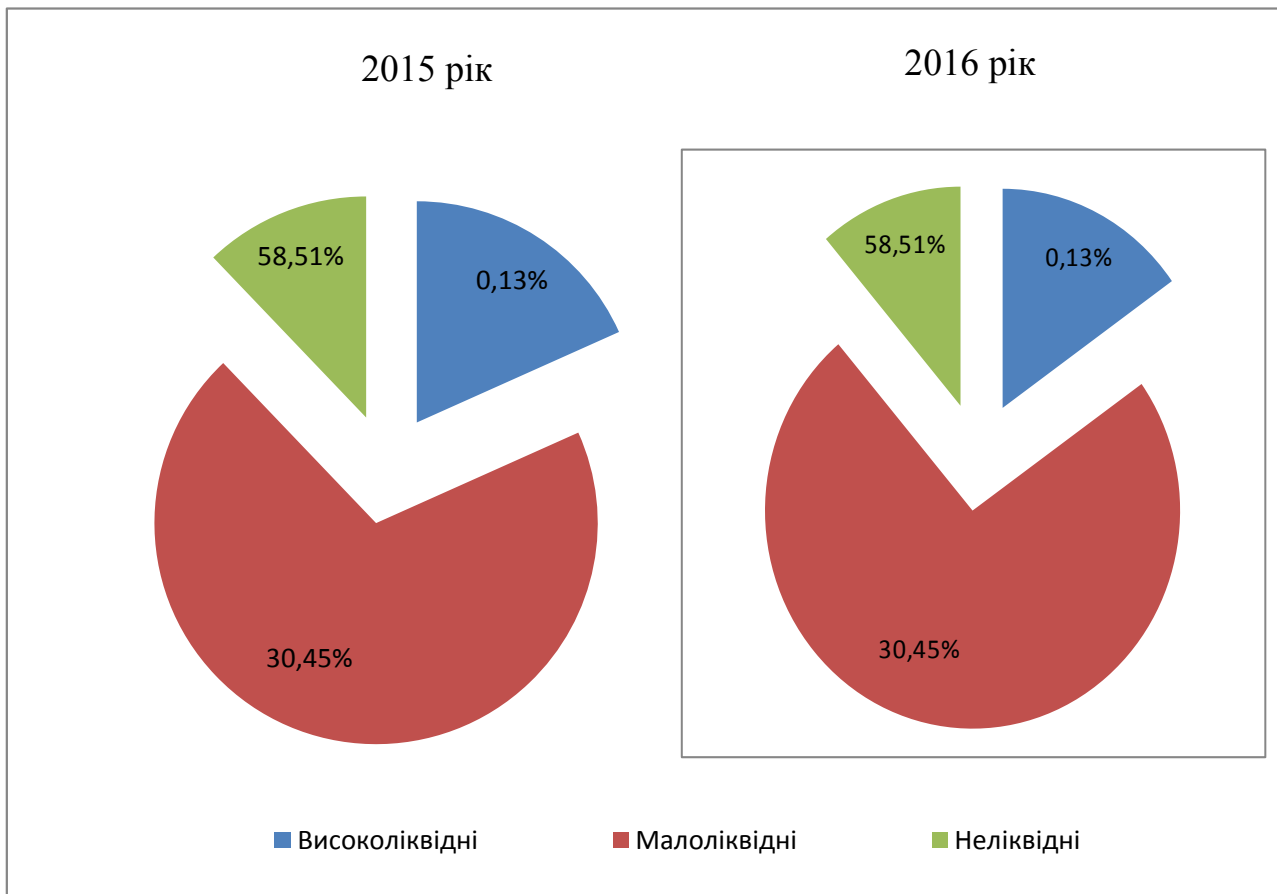

Рис. 2.5. Аналіз структури активів банку за ступенем ліквідності у ПАТ «Укрсоцбанк» за 2015-2016 рр.

Високоліквідні активи склали 18,29% активів, і у 2016 році зменшуються на 3,11% і склали 15,18%. Зменшення високоліквідних активів негативно впливає на ліквідність банку.

Неліквідні активи у 2015 році склали 12,12% активів, і у 2016 році зменшуються на 0,89% і складають 11,23%. Неліквідні активи не підвищують ліквідність та не приносять дохід, але вони необхідні для нормального функціонування банку. Зменшення їхньої загальної суми на 567691 тис. грн. або 10,38% позитивно впливає на ліквідність банку.

2.3. Коефіцієнтний аналіз ризику ліквідності банку

Аналіз ліквідності банку може здійснюватись за допомогою методу коефіцієнтів, які характеризують рівень забезпеченості банку ліквідними засобами. У процесі аналізу значення обчислених коефіцієнтів порівнюються з нормативами, середньогалузевими показниками або з рівнем, який визначений банками на базі практичного досвіду. Результати порівняльного аналізу дають змогу виявити загальні тенденції зміни ліквідності банку й імовірність виникнення проблемних ситуацій, а також вжити відповідних заходів щодо поповнення ліквідних активів або реструктуризації балансу.

Аналіз показників ліквідності застосовується, як правило, для здійснення контрольної функції. Центральні банки ряду країн вдаються до цього методу, встановлюючи нормативи ліквідності, додержувати яких зобов'язаний кожний банк. Подібна практика діє і в Україні [1].

Одним з основних етапів аналізу ліквідності є виявлення того, наскільки банк дотримується нормативів ліквідності, встановлених Національним банком України (НБУ). Встановлення нормативних вимог щодо ліквідності, обов'язкових для кожної банківської установи, є звичайною практикою центральних банків ряду країн. Це дає змогу здійснювати контроль за ліквідністю банків та підтримувати необхідний рівень ліквідності банківської системи в цілому. Здебільшого з цією метою застосовується метод коефіцієнтів, який дає можливість не тільки оцінити рівень ліквідності окремого банку, але й здійснювати порівняльний аналіз ліквідності різних за розмірами банків.

Метод коефіцієнтів дає змогу виявити кількісний зв'язок між різними рахунками, групами та розділами балансу. У такий спосіб визначають питому вагу окремих балансових рахунків чи груп рахунків у загальному обсязі активів (пасивів) або окремих груп та розділів балансу. Одержані значення порівнюються з нормативними значеннями або аналізуються в динаміці.

Зазвичай у практиці для регулювання та аналізу ліквідності банку центральні банки застосовують кілька коефіцієнтів ліквідності. Очевидним є те,

що одним коефіцієнтом простіше керувати як комерційному банку, так і центральному. Проте система багатьох коефіцієнтів дає змогу центральному банку гнучкіше проводити свою політику резервних вимог, наприклад, змінювати рівень вимог для однієї категорії депозитів і залишати його без зміни для іншої. Це посилює ефективність управління ліквідністю банківської системи з боку центрального банку. Також система багатьох коефіцієнтів є більш прийнятною, тому що дає змогу враховувати різні рівні коливання, які притаманні різним категоріям депозитів, і навпаки, передбачає диференціацію ступеня ризику ліквідності для активів.

Подібна практика діє і в Україні. НБУ своєю постановою від 28 серпня 2001 р. № 368 затвердив Інструкцію про порядок регулювання діяльності банків України, якою для банків встановлено такі нормативи ліквідності:

- норматив миттєвої ліквідності;
- норматив поточної ліквідності;
- норматив короткострокової ліквідності [15].

1. Норматив миттєвої ліквідності (Н4) встановлюється для контролю за здатністю банку забезпечити своєчасне виконання своїх грошових зобов'язань за рахунок високоліквідних активів.

$$H_4 = \frac{K_a + K_p}{P_p} \times 100\%, \quad (2.1)$$

де K_a – сума коштів у касі;

K_p – сума коштів на кореспондентських рахунках;

P_p – зобов'язання банку, що обліковуються за поточними рахунками.

2. Норматив поточної ліквідності (Н5) встановлюється для визначення збалансованості строків і сум ліквідних активів та зобов'язань банку.

$$H_5 = \frac{A}{B} \times 100\%, \quad (2.2)$$

де A – активи первинної та вторинної ліквідності;

Z – зобов'язання банку з кінцевим строком погашення до 31-го дня (включно).

3. Норматив короткострокової ліквідності (H_6) встановлюється для контролю за здатністю банку виконувати прийняті ним короткострокові зобов'язання за рахунок ліквідних активів.

$$H_6 = \frac{A_{л}}{Z_{к}} \times 100\%, \quad (2.3)$$

де $A_{л}$ – ліквідні активи;

$Z_{к}$ – короткострокові зобов'язання зі строком погашення до одного року.

Перш ніж оцінити ступінь виконання банком нормативів ліквідності проаналізуємо середню динаміку ліквідності по банківській системі України в порівнянні з показником по ПАТ «Укрсоцбанку» (рис. 2.6).

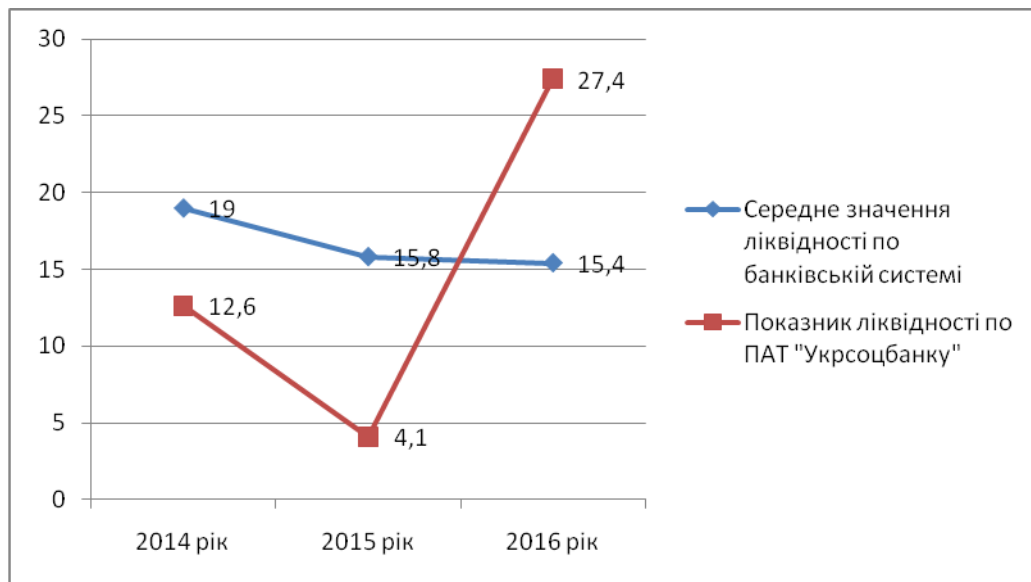

Рис. 2.6. Динаміка показників ліквідності по банківській системі та ПАТ «Укрсоцбанку»

Згідно з даними рис. 2.6. видно, що протягом 2014-2016 рр. показник ліквідності по банківській системі мав тенденцію до зниження з 19,0% у 2014 році до 15,4% у 2016 році, що є негативним моментом.

При цьому даний показник у ПАТ «Укрсоцбанку» різно знизився у 2015 році до 4,1%, а потім протягом 2016 року збільшився до 27,4%. Така тенденція щодо ліквідності безумовно є позитивною.

Проведемо розрахунки зазначених нормативів на підставі даних ПАТ «Укрсоцбанку» за 2015-2016 рр. Результати оформимо у табл. 2.8.

Таблиця 2.8

Аналіз нормативів ліквідності у ПАТ «Укрсоцбанк» за 2015-2016 рр.

Назва нормативу	2015 рік		2016 рік		Нормативне значення	Відхилення	
	Розрахунок	Значення	Розрахунок	Значення		Абсолютне, тис. грн.	Відносне, %
H ₄	$\frac{6572695 + 44230}{8602038}$	76,92	$\frac{4916975 + 59714}{9122773}$	54,55	≥20	-22,37	-29,23
H ₅	$\frac{17974784}{13476643}$	133,38	$\frac{15785282}{14185823}$	111,28	≥40	-22,1	-16,57
H ₆	$\frac{8254455}{6195213}$	133,24	$\frac{6623486}{9202243}$	71,98	≥60	-61,26	-45,98

Провівши аналіз нормативів ліквідності у ПАТ «Укрсоцбанк» за 2015-2016 рр. можна зробити такі висновки:

Як показують розрахунки, усі нормативи ліквідності банком дотримуються і значно перевищують установлені значення. Однак таку ситуацію не можна вважати цілком позитивною.

Значне перевищення банком нормативних значень коефіцієнтів ліквідності свідчить про те, що банк працює дуже обережно, а тому занадто

багато своїх коштів вкладає у високоліквідні активи, які зазвичай є менш дохідними, ніж активи з більшим строком вкладення коштів.

Динаміку нормативів ліквідності в ПАТ «Укрсоцбанку» в порівнянні з показниками по банківській системі України за 2015-2016 рр. представлено на рис. 2.7.

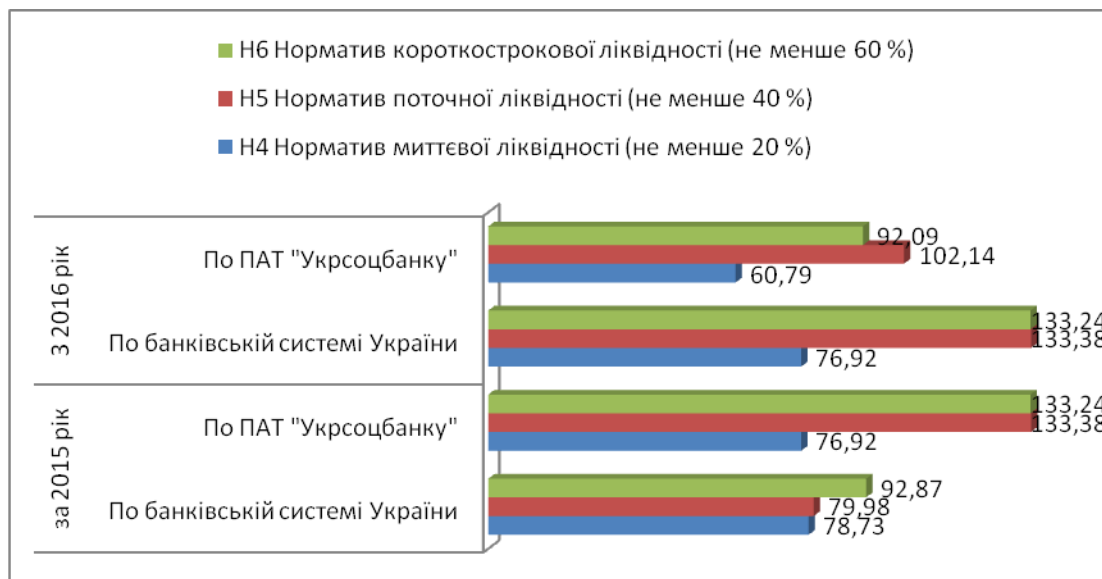

Рис. 2.7. Динаміка нормативів ліквідності в ПАТ «Укрсоцбанку» в порівнянні з показниками по банківській системі України за 2015-2016 рр.

Так, банк протягом періодів в цілому має дещо завищені показники ліквідності. Особливо це стосується нормативу H5 та H6.

Достовірне визначення потреби банку в ліквідних коштах є важливою складовою процесу управління банківською ліквідністю.

Аналітичним показником, який характеризує стан ліквідної позиції банку, є розрив ліквідності (GL) — різниця між сумою надходжень (ICF) та сумою використаних коштів (UCF):

$$GL = ICF - UCF \quad (2.4)$$

Оперативний аналіз розриву ліквідності допомагає банку здійснювати щоденний контроль за ліквідністю. Основні етапи оперативного аналізу розриву ліквідності та визначення потреби в ліквідних коштах:

- визначення планового періоду для оцінювання потреб ліквідності;
- поділ планового періоду на інтервали згідно зі строками виконання активів та зобов'язань;
- групування активів і пасивів банку за строками;
- прогнозування обсягів та строків проведення активних і пасивних операцій банку у межах обраного періоду;
- обчислення розриву ліквідності (фактичного та прогнозованого) у кожному із зафіксованих інтервалів;
- обчислення сукупного (кумулятивного) розриву ліквідності протягом планового періоду;
- складання плану дій у разі виникнення дефіциту або позитивного сальдо ліквідності [1].

Оперативний аналіз розриву ліквідності спрямовано на здійснення моніторингу за ліквідною позицією банку. Проводять його за допомогою табличного методу, групуючи активи і пасиви банку за термінами (по вертикалі) та за структурою (по горизонталі), що уможливорює порівнювання вхідних та вихідних грошових потоків у кожному із зафіксованих інтервалів та обчислення сукупного розриву ліквідності.

Аналіз ліквідних активів банку виконується за допомогою їх групування залежно від строків погашення. За цією ознакою активи банку поділяють на 5 груп: активи до запитання і зі строком погашення до 1 місяця, активи зі строком погашення від 1 до 3 місяців, зі строком погашення від 3 до 12 місяців, активи зі строком погашення від 12 місяців до 5 років, зі строком погашення більше 5 років.

Групування активів залежно від строків їх погашення подано в табл. 2.9. Дані табл. 2.9 свідчать, що найбільшу питому вагу у структурі активів згрупованих за строками погашення займають активи зі строком погашення «менше місяця» (42,53%). До цієї групи увійшли представники різних видів

активів. Таке значення може свідчити про те, що ПАТ «Укрсоцбанк» намагається підтримувати достатньо великий запас високоліквідних активів.

Таблиця 2.9

Групування активів ПАТ «Укрсоцбанку» за строками їх погашення за
2016 рік

Показник	Грошові кошти та їх еквіваленти	Боргові та дольові цінні папери	Кошти в інших банках	Кредити та заборгованість клієнтів	Інші фінансові активи	Усього фінансових активів	Питома вага груп активів, %
До запитання і менше 1 місяця	6170003	21357	0	9436997	156925	15785282	42,53%
1-3 місяці	0	38080	15986	2078152	1088	2133306	5,75%
3-12 місяців	0	1319348	0	4795934	144	6115426	16,48%
Від 12 місяців до 5 років	0	1331928	0	8125898	1651	9459477	25,49%
Більше 5 років	0	0	0	3623901	324	3624225	9,76%
Без строків виплат	0	105	0	0	0	105	0,00%
Усього	6170003	2710818	15986	28060882	160132	37117821	100%

Другими за питоною вагою є активи зі строком погашення «від року до п'яти років» (25,49%), що свідчить про те, що банк також має достатній запас ліквідних коштів для розрахунків у довгостроковій перспективі.

Групування пасивів за строками виконується за допомогою такої самої таблиці, яку банк використав для розподілу активів за строками (табл.2.10) [39]. Дані для таблиці запозичені з примітки до фінансової звітності (Додаток В, Г).

Таблиця 2.10

Групування пасивів ПАТ «Укрсоцбанку» за строками їх погашення

за 2016 рік

Показник	Кошти банків	Кошти клієнтів	Цінні папери власного боргу, емітовані банком	Гарантії та надані зобов'язання	Інші фінансові зобов'язання	Субординований борг	Усього фінансових зобов'язань	Питома вага груп пасивів, %
До запитання і менше 1 місяця	818061	12411761	-	838598	107371	10032	14185823	40,50%
1-3 місяця	266958	2534375	621	-	-	-	2801954	8,00%
3-12 місяців	3877164	5324818	-	-	-	-	9201982	26,27%
Від 12 місяців до 5 років	6270886	1509115	42766	-	-	-	7822767	22,33%
Більше 5 років	210950	7452	-	-	-	795410	1013812	2,89%
Усього	11444019	21787521	43387	838598	107371	805442	35026338	100,00%

За отриманими результатами аналізу пасивів банку за строками погашення за досліджуваний період можна зробити певні висновки.

Найбільшу питому вагу у структурі зобов'язань згрупованих за строками погашення займають зобов'язання «до запитання і зі строком погашення до 1 місяця» (40,50%). Таке значення є свідченням того, що банк залучає значні обсяги ресурсів на незначний термін, що з позиції ліквідності не є позитивним явищем.

Другими за питомою вагою є пасиви зі строком погашення "від 3 до 12 місяців" (26,27%), які здебільшого представлені коштами клієнтів і банків та цінними паперами власного боргу.

Після групування активів та пасивів за строками погашення складають загальну таблицю, яка дає змогу порівняти активи і пасиви з однаковими строками та проаналізувати розрив ліквідності (табл. 2.11) [1].

Таблиця 2.11

Аналіз розриву ліквідності у ПАТ «Укрсоцбанк» за 2015-2015 рр., тис.

грн.

Показник	До одного місяця	Від одного до трьох місяців	Від трьох місяців до одного року	Від одного року до п'яти років	Більше п'яти років	Усього
Розрив ліквідності на 2015 рік	4498141	-1853365	-770005	1646205	637622	-
Кумулятивний розрив ліквідності	4498141	2644776	1874771	3520976	4158598	4158598
Розрив ліквідності на 2016 рік	1599459	-668662	-3047128	1759845	2610413	-
Кумулятивний розрив ліквідності	1559459	930797	-2116331	-356486	2253927	2253927

На основі проведеного аналізу термінів залучення ресурсів та ліквідності можна зробити такі висновки:

Кумулятивний розрив ліквідності у 4158598 тис. грн. у 2015 році та 2253927 тис. грн. у 2016 році складає надлишок ліквідності. З одного боку, це момент позитивний, оскільки банк здатен покривати свої зобов'язання, а з іншого боку, негативний, оскільки банк недоотримає дохід в обох періодах.

Загальна тенденція щодо розриву ліквідності представлена на рис. 2.8.

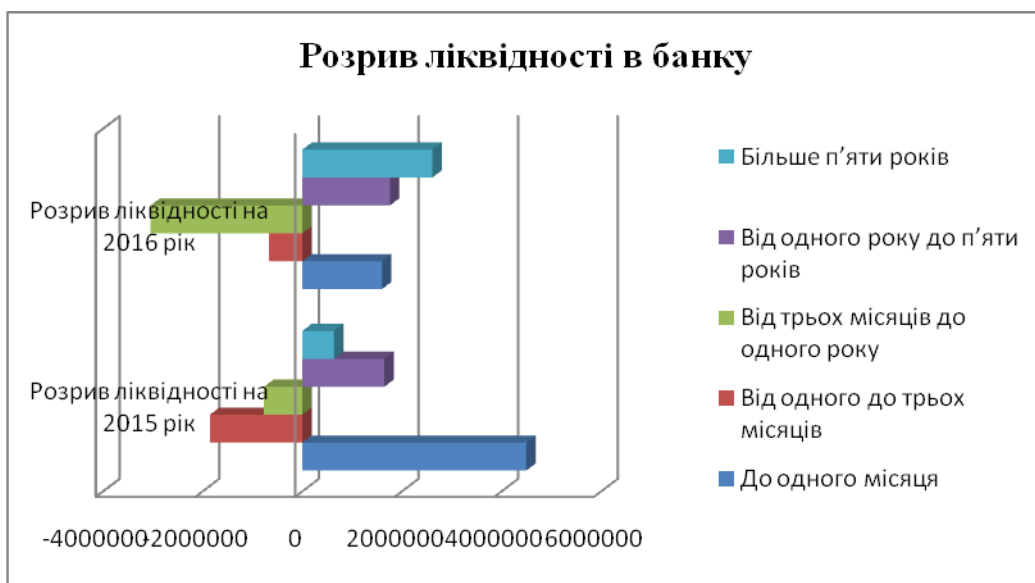

Рис. 2.8. Розрив ліквідності в ПАТ «Укрсоцбанку» за 2015-2016 рр.

Банк у термін до одного місяця може підтримати ліквідність, і має надлишок запасу ліквідності у 2015 році 4498141 тис. грн. і у 2016 році 1599459 тис. грн.

При цьому при термінах від одного місяця до одного року відмічено дефіцит ліквідних коштів. Така ситуація є негативною, оскільки банк не здатен відповісти по своїм короткостроковим зобов'язанням.

При розміщенні коштів на термін більше одного року відмічено значний надлишок ліквідних коштів, що пов'язано з неспроможністю банку залучати ресурси на більш довгий термін. Такий результат не можна вважати позитивним, оскільки це негативно впливає на дохідність банку.

В цілому за два роки у банки відмічена незбалансованість строків розміщення та залучення коштів.

РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ ОЦІНКИ ЛІКВІДНОСТІ БАНКУ

3.1. Дослідження основних методів оцінки ризику ліквідності банку

Аналіз ліквідності банку доцільно проводити одночасно з аналізом прибутковості банку. Досвід роботи банків показує, що банки одержують більше прибутку, коли функціонують на межі мінімально допустимих значень нормативів ліквідності, тобто максимально використовують надані їм можливості із залучення коштів.

Це потребує відповідного оперативно-інформаційного забезпечення. Банк повинен володіти оперативною інформацією про наявні у нього ліквідні кошти, очікувані надходження і майбутні платежі. Таку інформацію доцільно подавати у виді графіків надходжень і платежів, що випливають із прийнятих зобов'язань, на відповідний період (декаду, місяць і т.д.). Науковці, серед методів, які використовуються при оцінці ліквідності, виділяють методи внутрішньої та зовнішньої оцінки ліквідності.

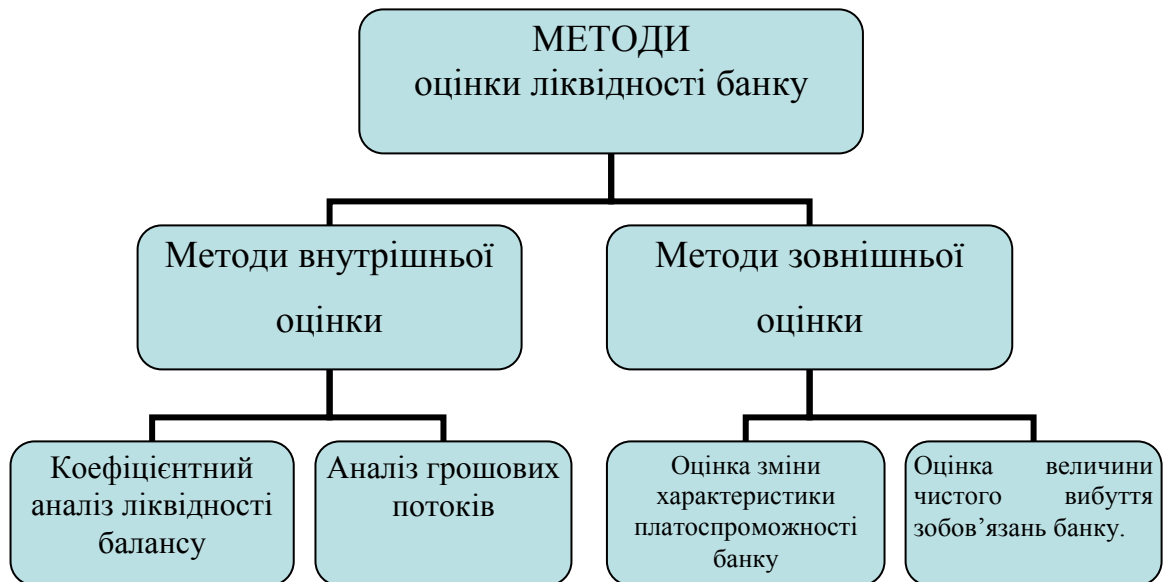

Рис. 3.1. Методи оцінки ліквідності банку

До методів внутрішньої оцінки ліквідності належать: коефіцієнтний аналіз ліквідності балансу та аналіз грошових потоків (як різновид – оцінка величини чистого вибуття зобов'язань банку).

До методів зовнішньої оцінки ліквідності належать: оцінка зміни характеристики платоспроможності банку та оцінка величини чистого вибуття зобов'язань банку.

Оцінка ліквідності банку на основі коефіцієнтів є найбільш доступною і поширеною. Суть цього методу полягає в розрахунку низки коефіцієнтів, що характеризують ліквідність балансу, стабільність зобов'язань банку і потреби банку в додаткових ліквідних коштах.

Різні коефіцієнти переважно розраховуються як співвідношення між обсягами активів і відповідних зобов'язань. Розрахунок коефіцієнтів ліквідності у вигляді економічних нормативів входить до складу обов'язкової звітності банків і використовується регуляторами для контролю за рівнем ліквідності кредитних організацій.

Вивчення розрахунку коефіцієнтів ліквідності показало, що часто одні й ті ж показники зустрічаються під різними назвами, їх нормативні значення різняться, а розрахункові формули однакових за змістом показників можуть формуватися за різними методиками.

Найчастіше серед коефіцієнтів ліквідності можна зустріти такі:

- коефіцієнт загальної ліквідності;
- коефіцієнт швидкої ліквідності;
- коефіцієнт абсолютної ліквідності.

Чумаченко М.Г. та Лахтіонова Л.А. загальний коефіцієнт ліквідності ще називають коефіцієнтом поточної ліквідності, а Є.В. Мних – коефіцієнтом загальної платоспроможності. Коефіцієнт покриття показує, якою мірою поточні зобов'язання забезпечуються поточними активами, тобто скільки грошових одиниць поточних активів припадає на одну грошову одиницю

поточних зобов'язань. Зниження цього показника означає зростаючий ризик неплатоспроможності.

Коефіцієнт швидкої ліквідності за смисловим значенням аналогічний коефіцієнту покриття, тільки його обчислюють для вузького кола поточних активів, коли з розрахунку виключено найменш ліквідну їх частину.

За Л.А. Лахтіоною коефіцієнт швидкої ліквідності ще називають коефіцієнтом проміжної (суворої) ліквідності. Є.В. Мних цей показник називає коефіцієнтом проміжної платоспроможності. Він обчислюється як відношення суми грошових коштів, короткотермінових фінансових вкладень і дебіторської заборгованості до поточної кредиторської заборгованості. Відповідно до Методичних рекомендацій, коефіцієнт швидкої ліквідності обчислюється як відношення оборотних активів за мінусом запасів і витрат майбутніх періодів до поточних зобов'язань.

У різних авторів різняться допустимі значення цього коефіцієнта, що ускладнює проведення аналізу та призводить до отримання суперечливих висновків. У вищезгаданих Методичних рекомендаціях граничне значення коефіцієнта – 0,6–0,8. У Л.А. Лахтіонової теоретичне найнижче значенням коефіцієнта швидкої ліквідності – 1, найвище – 2. За Є.В. Мнихом допустиме значення цього показника на рівні 0,7–0,8.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності характеризує негайну (термінову) здатність погасити свою заборгованість. Є.В. Мних називає цей показник коефіцієнтом абсолютної платоспроможності й пропонує розраховувати його як відношення суми грошових коштів в національній та іноземній валютах до короткотермінових зобов'язань.

За Л.А. Лахтіоною коефіцієнт абсолютної ліквідності розраховується як відношення найбільш ліквідних активів (грошових коштів та їх еквівалентів, а також поточних фінансових вкладень) до поточної заборгованості.

Цей коефіцієнт є найжорсткішим критерієм платоспроможності й ліквідності, і показує, яку частину короткотермінової заборгованості банк може погасити в поточний момент або найближчим часом.

Отже, виділяють три основні групи коефіцієнтів:

1. Коефіцієнти для розрахунку обсягу і структури зобов'язань банку.
2. Коефіцієнти для визначення обсягу і структури ліквідних коштів, що знаходяться на балансі банку.
3. Коефіцієнти, що дають можливість визначити здатність виконання банком своїх зобов'язань за рахунок ліквідних активів.

Розглянемо методи оцінки ліквідності банку (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Методи оцінки ліквідності банку

Метод	Суть методу	Застосування
Внутрішні		
Коефіцієнтний аналіз ліквідності балансу	Розрахунок співвідношення залишків ліквідних активів і зобов'язань банку, які відображаються в балансі	1. При управлінні ліквідністю у великих банках і банках, де відсутня можливість проводити аналіз платіжних потоків 2. При внутрішньому аналізі – органами контролю, рейтинговими агентствами
Аналіз грошових потоків	Розрахунок на дату, яка аналізується, всіх вхідних і вихідних грошових потоків	1. При управлінні ліквідністю більшістю банків, здатних організувати в себе моніторинг і оцінку грошових потоків, що проводяться банком 2. При зовнішньому аналізі застосовується рідко, оскільки в офіційній звітності банку не має всієї необхідної інформації

Метод	Суть методу	Застосування
Зовнішні		
Оцінка величини чистого вибуття зобов'язань банку	Розраховується обсяг ліквідних коштів, які потрібні банку в разі максимального зменшення зобов'язань банку	1. При управлінні ліквідністю середніми банками, які здійснюють велику кількість операцій, за неможливості використання методу аналізу платіжних потоків 2. При зовнішньому аналізі використовуються також активно, як і коефіцієнтний метод
Оцінка зміни характеристики платоспроможності банку	Оцінюються сигнали з ринку, які свідчать про погіршення платоспроможності	1. При управлінні ліквідністю як самостійний метод використовується дуже рідко, лише як додатковий індикатор 2. При зовнішньому аналізі використовуються переважно клієнти

Як правило, визначається один (або декілька) основних коефіцієнтів для оцінки ліквідності. Інші слугують додатковими, які допомагають детальніше дослідити той чи інший аспект оцінки ліквідності (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Показники ліквідності балансу банку

Показник	Алгоритм розрахунку	Економічний зміст показника	Орієнтовне значення
1. Коефіцієнт миттєвої ліквідності	$K_{мл} = \frac{K_{кр} + K_a}{D}$	Показує можливість банку погашати «живими» грошми з коррахунків і каси зобов'язання за всіма депозитами (D)	Не менше 20%
2. Коефіцієнт загальної ліквідності зобов'язань банку	$K_{зг} = \frac{A_{зг}}{Z_{зг}}$	Характеризує максимальну можливість банку в погашенні зобов'язань (Zзг) всіма активами (Aзг)	Не менше 100%

Показник	Алгоритм розрахунку	Економічний зміст показника	Орієнтовне значення
3. Коефіцієнт відношення високоліквідних до робочих активів	$K_{вр} = \frac{A_{вл}}{A_p}$	Характеризує питому вагу високоліквідних активів ($A_{вл}$) у робочих активах (A_p)	Не менше 20%
4. Коефіцієнт ресурсної ліквідності зобов'язань	$K_{рл} = \frac{A_d}{Z_{заг}}$	Характеризує забезпечення дохідними активами банку (A_d) його загальних зобов'язань ($Z_{заг}$) і сповіщає про часткове погашення зобов'язань банку поверненнями дохідних активів	
5. Коефіцієнт ліквідного співвідношення виданих кредитів і залучених депозитів (для визначення незбалансованої ліквідності)	$K_{скзд} = \frac{КР}{Д}$	Розкриває, наскільки видані кредити (КР) забезпечені всіма залученими депозитами (Д) (чи є незбалансована ліквідність)	70-80%
6. Коефіцієнт генеральної ліквідності зобов'язань	$K_{глз} = \frac{A_{вл} + A_m}{Z_{заг}}$	Розкриває здатність банку погашати зобов'язання ($Z_{заг}$) високоліквідними активами ($A_{вл}$) та через продаж майна (A_m)	

Найбільш поширеним основним коефіцієнтом є коефіцієнт миттєвої ліквідності (Quick, або «лакмусовий папірець»), за яким може здійснюватися факторний аналіз.

Використання перелічених та інших показників допомагає всебічно аналізувати потреби й стан ліквідності, а також точніше оцінювати ризик незбалансованої ліквідності банку. Розробивши внутрішньобанківську систему деталізованих показників ліквідності, менеджмент матиме змогу контролювати оперативні дані та планувати діяльність з урахуванням специфіки операцій

конкретного банку. Достовірне визначення потреби банку в ліквідних коштах є важливою складовою процесу управління банківською ліквідністю.

Інший метод оцінки ризику незбалансованої ліквідності, так званий структурний метод, ґрунтується на оцінці структури активів і пасивів.

Завданнями цього методу оцінки є:

1) визначення розміру і якості ліквідних активів і частки нестабільних пасивів банку;

2) визначення їх співвідношення і оцінка рівня ризику надлишкової або недостатньої ліквідності;

3) виявлення інших факторів ризику незбалансованої ліквідності шляхом докладнішого вивчення структури активів і пасивів банку.

Цей метод застосовується банками для визначення і оцінки факторів ризику для вироблення тактичних управлінських рішень.

Для характеристики структурного методу оцінки ризику найбільше значення має, яким чином здійснюється структуризація активів і пасивів банку і наскільки об'єктивну картину ризику вона дає. Застосування структурного методу вимагає коригування обсягу активів на обсяг сформованих резервів та використання статистичних даних про повернення депозитів та погашення кредитів у попередньому періоді для більш точної оцінки рівня ризику. Однак це ускладнює методику визначення рівня ризику ліквідності та посилює вплив суб'єктивного фактору на результати оцінки.

Перевагою структурного методу є можливість прийняття рішення з управління поточною, середньостроковою та довгостроковою ліквідністю та ризиків, що пов'язані з нею. Ефективність цього методу вища, ніж нормативного, оскільки при застосуванні останнього аналізується співвідношення окремих статей, а при структурному – вивчаються всі статті балансу. Структурний метод оцінки ризику на відміну від нормативного дозволяє крім нормативів миттєвої, поточної та довгострокової ліквідності

розраховувати співвідношення активів і пасивів банку з строком погашення до 7 днів, від 7 до 30 днів, понад 30 днів, неліквідних активів і постійних пасивів, а також будь-яких інших статей балансу банку. Таким чином, дані аналізу структурного методу оцінки ризику незбалансованої ліквідності доповнюють результати коефіцієнтного методу.

Структуризація може здійснюватися як на підставі усереднених показників (середньомісячних, середньоквартальних і т.д.), так і на підставі щоденних даних. Перший підхід дозволяє оцінити ефективність стратегії банку по управлінню ризиком незбалансованої ліквідності, другий орієнтований на прийняття рішень у режимі реального часу.

Отже, в банківській практиці існує декілька підходів до структуризації балансу комерційного банку. Традиційно активи розподіляються за ступенем зниження їх ліквідності, а пасиви – за ступенем зростання стабільності. При цьому групуються як балансові, так і позабалансові статті активу і пасиву.

При класифікації активів і пасивів банку враховуються строки, які залишилися до погашення відповідних зобов'язань. Для обліку і аналізу співвідношення вкладень і зобов'язань різних строків банки складають календарі платежів. Визначення співвідношення активів і пасивів банку відповідних строків дозволяє виявити наявність ризику недостатньої або надлишкової ліквідності і визначити рівень ризику. Якщо обсяг активів перевищує обсяг відповідних за строком пасивів, то банк наражається на ризик надлишкової ліквідності, навпаки – на ризик недостатньої ліквідності.

Матричний метод аналізу ліквідності [18] полягає у побудові матриці фондування, де активи і пасиви подані за строками погашення. Це дає можливість відстежувати невідповідність між активами і пасивами за певними строками погашення (розрив), що дозволяє виявляти дисбаланс і вчасно його нівелювати. Перевагою такого підходу є комплексність бачення – всі активи і пасиви згруповані в одній таблиці. Недоліком матричного методу є відсутність

інформації про обсяги закритих позицій. Це, відповідно, передбачає, що причиною зміни чистого процентного доходу є виключно відкриті позиції ліквідності (однак це вірно лише за умови, коли спред залишається постійним).

Використання цього методу дозволяє простежити взаємозв'язок між ризиком ліквідності і процентним ризиком (обидва аналізуються за допомогою розривів). Розриви показують ступінь невідповідності обсягів активів і пасивів за строками погашення. Якщо розрив дорівнює нулю, це свідчить про закрити позицію ліквідності. У випадку наявності позитивного розриву, існує ризик переоцінки активів. При цьому ризик ліквідності відсутній, оскільки активів повертається більше, ніж повертається пасивів. У разі від'ємного розриву, виникає ризик ліквідності і ризик переоцінки пасивів.

Матричний метод не дає інформації про те, які пасиви фінансують ті чи інші активи, тому неможливо здійснити аналіз ефективності роботи окремих підрозділів банку.

Таким чином, дослідивши різні методи оцінки (аналізу) ліквідності банку, можна зазначити наступне. Кожна з цих систем методів розкриває тільки окремий аспект ліквідності банку, тому ефективний аналіз повинен спиратися на узгоджене їх поєднання в єдину систему, що враховує мету аналізу та наявне інформаційне забезпечення. Таким чином, для ефективного управління банки повинні здійснювати аналіз ліквідності на основі тих методів, які враховують їх особливості з одночасною умовою дотримання економічних нормативів. Одним з таких методів, що активно використовується банками для оцінки ліквідності є метод коефіцієнтів. Тому подальші дослідження зосередимо саме на визначенні його особливостей застосування в ПАТ «Укрсоцбанку».

3.2. Вдосконалення оцінки ліквідності банку з використанням методу коефіцієнтів

Ліквідність комерційного банку, у тому числі ПАТ «Укрсоцбанку» можна оцінити за допомогою:

1. нормативів НБУ;
2. коефіцієнтів.

Показники ліквідності встановлюються з урахуванням нагромадженого досвіду та конкретних економічних умов у країні і є обов'язковими для виконання. Дотримання нормативів ліквідності є необхідною умовою нормальної діяльності банку, проте не повинно трактуватися як безспірне свідчення ефективного управління ліквідністю. Установлення мінімальних вимог не може вирішити широкого кола питань, пов'язаних із банківською ліквідністю [6].

Одним із етапів оцінки ліквідності є виявлення того, наскільки банк дотримується нормативів ліквідності, встановлених НБУ. Встановлення нормативних вимог щодо ліквідності, обов'язкових для кожної банківської установи, є звичайною практикою центральних банків низки країн. Це дає змогу здійснювати контроль за ліквідністю банків та підтримувати необхідний рівень ліквідності банківської системи загалом. Здебільшого з цією метою застосовується метод коефіцієнтів, який дає можливість не тільки оцінити рівень ліквідності окремого банку, але й здійснювати порівняльний аналіз ліквідності різних за розмірами банків [17].

У сьогоднішній українській практиці є сформованим підхід до оцінювання гепів як критичних величин ліквідності у вигляді декількох нормативів НБУ (являють собою відносини активів до зобов'язань з однаковими строками виконання): норматив миттєвої (щоденної) ліквідності

Н4 повинен бути не менше 20%, норматив поточної (місячної) ліквідності Н5 має бути не меншим за 40%, норматив короткострокової (річний) ліквідності Н6 має бути не меншим за 60% [5]. Вважаємо, що підхід НБУ не досить гнучко (єдина цифра не відображає ступінь ризику ліквідності) і недостатньо точно (варто враховувати всі види вхідних і вихідних платежів, що породжуються усіма типами активів і пасивів банку) оцінює ступінь розриву ліквідності банку. У статтях Н. В. Тарасевич показано, що виконання цих нормативів в цілому по банківській системі [6, с.278] або на прикладі окремого банку [7, с.31] можливо в умовах будь-якої фази економічного циклу. Відзначимо, що виконання нормативів і фактична ліквідність банків не збігаються між собою у фазі кризи економіки, що призводить до невиконання банками зобов'язань перед клієнтами [51].

Таким чином, проблеми управління ліквідністю банків значною мірою породжені процесами недостатньо якісної оцінки стану ліквідності окремого комерційного банку.

Оцінка розриву ліквідності банку найбільш точно відбивається платіжним календарем банку, побудованим так далеко вперед, як це можливо за договорами банку. Варто враховувати той факт, що платіжний календар банку складається на певну дату і враховує тільки укладені договори банку. Нові договори, розірвані достроково договори, невиконання умов кредитних та інших договорів, призводить до необхідності постійного оновлення платіжного календаря банку. Крім побудови спільного платіжного календаря в гривневому еквіваленті планування платоспроможності банку вимагає побудови окремих платіжних календарів за видами валют та банківських металів.

Платіжні календарі є найбільш точними з усіх наявних можливостей оцінювання стану ліквідності банку, але вони майже не пристосовані для прийняття управлінських рішень. Дійсно, вирішити які суми необхідно залучати або розміщувати, на які терміни це варто робити, маючи перед собою довгі ряди

щоденних планових платежів і надходжень, практично неможливо. Для цього потрібні агреговані дані та узагальнені показники, що відображають стан ліквідності. Такі дані формуються таблицею розривів (гепів) ліквідності. Формування таблиць гепів за укрупненими термінами як в цілому по банку, так і в розрізі окремих видів валют, дозволяє приймати рішення на перспективу, маючи перед очима загальну і доступну для огляду картину майбутніх платежів банку. Крім загальних сум активів і пасивів така таблиця повинна містити всі основні компоненти їх структури з тим, щоб управлінські рішення приймалися за конкретними проблемами невідповідності структури активів і пасивів.

Абсолютна сума розриву ліквідності в будь-який період часу не надає точної картини, тому негативний геп (активи мінус пасиви) в 3 мільйони гривень для банку з валютою балансу в 300 мільйонів і для банку з валютою балансу в 3 мільярди гривень представляють різні оцінки ліквідності. Отже, розрахунок коефіцієнта ліквідності (гепа) як відношення абсолютної величини гепа до валюти балансу банку покаже оцінку стану ліквідності банку за певний період з точки зору дати розрахунків. Додамо, що такі коефіцієнти варто розраховувати не тільки в цілому по банку, але і в розрізі окремих видів валют [50].

Оцінити ліквідність банку можна методом коефіцієнтів, який є найпростішим. Коефіцієнтний метод аналізу ліквідності банку передбачає:

- виявлення та визначення складу, періодичності розрахунку та граничних показників ліквідності;
- аналіз та оцінку стану показників ліквідності на основі порівняння фактичних значень з нормативними, граничними; аналізу динаміки фактичних значень показників; факторного аналізу змін фактичних значень;
- визначення способів усунення невідповідностей, встановлених на основі аналізу.

Додатково до нормативів НБУ (Н4–Н6) можна запропонувати розраховувати наступні показники стану ліквідності окремого банку (табл. 3.3):

Таблиця 3.3

Показник для розрахунку ліквідності банку

Назва коефіцієнту	Умовна позначка	Призначення коефіцієнту	Формула для розрахунку
Коефіцієнт поточної ліквідності банку	(K1)	Показує стан ліквідності поточного дня	$K_1 = \frac{A_1 - \Pi_1}{\Pi_1} \times 100\% = \frac{P_1}{\Pi_1} \times 100\%$
Коефіцієнт тижневої ліквідності банку	(K2)	Показує стан ліквідності майбутнього тижня	$K_2 = \frac{A_7 - \Pi_7}{\Pi_7} \times 100\% = \frac{P_7}{\Pi_7} \times 100\%$
Коефіцієнт місячної ліквідності банку	(K3)	Показує ризик ліквідності майбутнього місяця	$K_3 = \frac{A_{31} - \Pi_{31}}{\Pi_{31}} \times 100\% = \frac{P_{31}}{\Pi_{31}} \times 100\%$
Коефіцієнт квартальної ліквідності банку	(K4)	Показує стан ліквідності майбутнього кварталу	$K_4 = \frac{A_{92} - \Pi_{92}}{\Pi_{92}} \times 100\% = \frac{P_{92}}{\Pi_{92}} \times 100\%$
Коефіцієнт піврічної ліквідності банку	(K5)	Показує стан ліквідності майбутнього півріччя	$K_5 = \frac{A_{182} - \Pi_{182}}{\Pi_{182}} \times 100\% = \frac{P_{182}}{\Pi_{182}} \times 100\%$
Коефіцієнт дев'ятимісячної ліквідності банку	(K6)	Показує стан ліквідності на майбутні 9 місяців	$K_6 = \frac{A_{273} - \Pi_{273}}{\Pi_{273}} \times 100\% = \frac{P_{273}}{\Pi_{273}} \times 100\%$
Коефіцієнт річної ліквідності банку	(K7)	Показує стан ліквідності майбутнього року	$K_7 = \frac{A_{365} - \Pi_{365}}{\Pi_{365}} \times 100\% = \frac{P_{365}}{\Pi_{365}} \times 100\%$
Коефіцієнт дворічної ліквідності банку	(K8)	Показує стан ліквідності майбутніх двох років	$K_8 = \frac{A_{730} - \Pi_{730}}{\Pi_{730}} \times 100\% = \frac{P_{730}}{\Pi_{730}} \times 100\%$
Коефіцієнт трирічної ліквідності банку	(K9)	Показує стан ліквідності майбутніх трьох років	$K_9 = \frac{A_{1095} - \Pi_{1095}}{\Pi_{1095}} \times 100\% = \frac{P_{1095}}{\Pi_{1095}} \times 100\%$

Загальний коефіцієнт ліквідності банку	ЛК ЛП	Для отримання інтегрованої оцінки ризику ліквідності	$LK = \frac{\sum_1^n (A_i - \Pi_i)}{K} \times 100\% = \frac{\sum_1^n (P_i)}{K} \times 100\%,$ $LP = \frac{\sum_1^n (A_i - \Pi_i)}{\Pi} \times 100\% = \frac{\sum_1^n (P_i)}{\Pi} \times 100\%,$
--	----------	--	---

1. Коефіцієнт поточної ліквідності банку (K_1) показує стан ліквідності поточного дня і розраховується як відношення поточного розриву ліквідності (P_1) [різниці активів (A_1) і пасивів (Π_1) з терміном виконання поточним днем] до пасивів, з терміном виконання поточним днем (Π_1):

$$K_1 = \frac{A_1 - \Pi_1}{\Pi_1} \times 100\% = \frac{P_1}{\Pi_1} \times 100\%, \quad (3.1)$$

де A_1, Π_1 – активи та пасиви з терміном виконання поточним днем.

2. Коефіцієнт тижневої ліквідності банку (K_2) показує стан ліквідності майбутнього тижня і розраховується як відношення тижневого розриву ліквідності (P_7) [різниці активів (A_7) і пасивів (Π_7) з терміном виконання до 7 днів] до пасивів, з терміном виконання протягом майбутніх 7 днів (Π_7):

$$K_2 = \frac{A_7 - \Pi_7}{\Pi_7} \times 100\% = \frac{P_7}{\Pi_7} \times 100\%, \quad (3.2)$$

де A_7, Π_7 – активи та пасиви з терміном виконання до 7 днів.

3. Коефіцієнт місячної ліквідності банку (K_3) показує ризик ліквідності майбутнього місяця і розраховується як відношення місячного розриву ліквідності (P_{31}) [різниці активів (A_{31}) і пасивів (Π_{31}) з терміном виконання до 31 дня] до пасивів, з терміном виконання протягом майбутніх 31 дня (Π_{31}):

$$K_3 = \frac{A_{31} - \Pi_{31}}{\Pi_{31}} \times 100\% = \frac{P_{31}}{\Pi_{31}} \times 100\%, \quad (3.3)$$

де A_{31} , Π_{31} – активи та пасиви з терміном виконання до 31 дня.

4. Коефіцієнт квартальної ліквідності банку (K_4) показує стан ліквідності майбутнього кварталу і розраховується як відношення квартального розриву ліквідності (P_{92}) [різниці активів (A_{92}) і пасивів (Π_{92}) з терміном виконання до 92 днів] до пасивів, з терміном виконання протягом майбутніх 92 днів (Π_{92}):

$$K_4 = \frac{A_{92} - \Pi_{92}}{\Pi_{92}} \times 100\% = \frac{P_{92}}{\Pi_{92}} \times 100\%, \quad (3.4)$$

де A_{92} , Π_{92} – активи та пасиви з терміном виконання до 92 днів.

5. Коефіцієнт піврічної ліквідності банку (K_5) показує стан ліквідності майбутнього півріччя і розраховується як відношення шестимісячного розриву ліквідності (P_{182}) [різниці активів (A_{182}) і пасивів (Π_{182}) з терміном виконання до 182 днів] до пасивів, з терміном виконання протягом майбутніх 182 днів (Π_{182}):

$$K_5 = \frac{A_{182} - \Pi_{182}}{\Pi_{182}} \times 100\% = \frac{P_{182}}{\Pi_{182}} \times 100\%, \quad (3.5)$$

де A_{182} , Π_{182} – активи та пасиви з терміном виконання до 182 днів.

6. Коефіцієнт дев'ятимісячної ліквідності банку (K_6) показує стан ліквідності на майбутні 9 місяців і розраховується як відношення дев'ятимісячного розриву ліквідності (P_{273}) [різниці активів (A_{273}) і пасивів (Π_{273}) з терміном виконання до 273 днів] до пасивів, з терміном виконання протягом майбутніх 273 днів (Π_{273}):

$$K_6 = \frac{A_{273} - \Pi_{273}}{\Pi_{273}} \times 100\% = \frac{P_{273}}{\Pi_{273}} \times 100\%, \quad (3.6)$$

де A_{273} , Π_{273} – активи та пасиви з терміном виконання до 273 днів.

7. Коефіцієнт річної ліквідності банку (K_7) показує стан ліквідності майбутнього року і розраховується як відношення річного розриву ліквідності (P_{365}) [різниці активів (A_{365}) і пасивів (Π_{365}) з терміном виконання до 365 днів] до пасивів, з терміном виконання протягом майбутніх 365 днів (Π_{365}):

$$K_7 = \frac{A_{365} - \Pi_{365}}{\Pi_{365}} \times 100\% = \frac{P_{365}}{\Pi_{365}} \times 100\%, \quad (3.7)$$

де A_{365} , Π_{365} – активи та пасиви з терміном виконання до 365 днів.

8. Коефіцієнт дворічної ліквідності банку (K_8) показує стан ліквідності майбутніх двох років і розраховується як відношення дворічного розриву ліквідності (P_{730}) [різниці активів (A_{730}) і пасивів (Π_{730}) з терміном виконання до 730 днів] до пасивів, з терміном виконання протягом майбутніх 730 днів (Π_{730}):

$$K_8 = \frac{A_{730} - \Pi_{730}}{\Pi_{730}} \times 100\% = \frac{P_{730}}{\Pi_{730}} \times 100\%, \quad (3.8)$$

де A_{730} , Π_{730} – активи та пасиви з терміном виконання до 730 днів.

9. Коефіцієнт трирічної ліквідності банку (K_9) показує стан ліквідності майбутніх трьох років і розраховується як відношення трирічного розриву ліквідності (P_{1095}) [різниці активів (A_{1095}) і пасивів (Π_{1095}) з терміном виконання до 1095 днів] до пасивів, з терміном виконання протягом майбутніх 1095 днів (Π_{1095}):

$$K_9 = \frac{A_{1095} - \Pi_{1095}}{\Pi_{1095}} \times 100\% = \frac{P_{1095}}{\Pi_{1095}} \times 100\%, \quad (3.9)$$

де A_{1095} , Π_{1095} – активи та пасиви з терміном виконання до 1095 днів.

Можна розглянути формули і для інших періодів часу, але вони малопридатні з практичної точки зору.

Для отримання інтегрованої оцінки ризику ліквідності пропонується розраховувати загальний коефіцієнт ліквідності банку як відношення суми розривів ліквідності за окремими термінами, взятими по модулю (абсолютною величиною), до капіталу і пасивів банку:

$$ЛК = \frac{\sum_1^n (A_i - \Pi_i)}{К} \times 100\% = \frac{\sum_1^n (P_i)}{К} \times 100\%, \quad (3.10)$$

$$ЛП = \frac{\sum_1^n (A_i - \Pi_i)}{\Pi} \times 100\% = \frac{\sum_1^n (P_i)}{\Pi} \times 100\%, \quad (3.11)$$

Крім загальних коефіцієнтів ліквідності банку можна запропонувати розраховувати приватні коефіцієнти за кожним видом валют і банківських металів у гривневому еквіваленті.

Групу приватних коефіцієнтів ліквідності банку представимо на прикладі долара США:

1) Коефіцієнт поточної ліквідності банку в доларах США ($K_{\$1}$) показує стан ліквідності поточного дня і розраховується як відношення поточного розриву ліквідності в доларах США ($P_{\$1}$) [різниці активів ($A_{\$1}$) і пасивів ($\Pi_{\$1}$) з терміном виконання поточним днем] до пасивів, з терміном виконання поточним днем ($\Pi_{\$1}$):

$$K_{\$1} = \frac{A_{\$1} - \Pi_{\$1}}{\Pi_{\$1}} \times 100\% = \frac{P_{\$1}}{\Pi_{\$1}} \times 100\%, \quad (3.12)$$

де $A_{\$1}$, $\Pi_{\$1}$ – активи та пасиви з терміном виконання поточним днем в доларах США.

2) Коефіцієнт тижневої ліквідності банку в доларах США ($K_{\$2}$) показує стан ліквідності майбутнього тижня і розраховується як відношення тижневого розриву ліквідності в доларах США ($P_{\$7}$) [різниці активів ($A_{\$7}$) і пасивів ($\Pi_{\$7}$) з

терміном виконання до 7 днів] до пасивів, з терміном виконання протягом майбутніх 7 днів ($\Pi_{\$7}$):

$$K_{\$2} = \frac{A_{\$7} - \Pi_{\$7}}{\Pi_{\$7}} \times 100\% = \frac{P_{\$7}}{\Pi_{\$7}} \times 100\%, \quad (3.13)$$

де $A_{\$7}$, $\Pi_{\$7}$ – активи та пасиви з терміном виконання до 7 днів в доларах США.

3) Коефіцієнт місячної ліквідності банку в доларах США ($K_{\$3}$) показує ризик ліквідності майбутнього місяця і розраховується як відношення місячного розриву ліквідності в доларах США ($P_{\$31}$) [різниці активів ($A_{\$31}$) і пасивів ($\Pi_{\$31}$) з терміном виконання до 31 дня] до пасивів, з терміном виконання протягом майбутніх 31 дня ($\Pi_{\$31}$):

$$K_{\$3} = \frac{A_{\$31} - \Pi_{\$31}}{\Pi_{\$31}} \times 100\% = \frac{P_{\$31}}{\Pi_{\$31}} \times 100\%, \quad (3.14)$$

де $A_{\$31}$, $\Pi_{\$31}$ – активи та пасиви з терміном виконання до 31 дня в доларах США.

4) Коефіцієнт квартальної ліквідності банку в доларах США ($K_{\$4}$) показує стан ліквідності майбутнього кварталу і розраховується як відношення квартального розриву ліквідності в доларах США ($P_{\$92}$) [різниці активів ($A_{\$92}$) і пасивів ($\Pi_{\$92}$) з терміном виконання до 92 днів] до пасивів, з терміном виконання протягом майбутніх 92 днів ($\Pi_{\$92}$):

$$K_{\$4} = \frac{A_{\$92} - \Pi_{\$92}}{\Pi_{\$92}} \times 100\% = \frac{P_{\$92}}{\Pi_{\$92}} \times 100\%, \quad (3.15)$$

де $A_{\$92}$, $\Pi_{\$92}$ – активи та пасиви з терміном виконання до 92 днів в доларах США.

5) Коефіцієнт піврічної ліквідності банку в доларах США ($K_{\$5}$) показує стан ліквідності майбутнього півріччя і розраховується як відношення шестимісячного розриву ліквідності в доларах США ($P_{\$182}$) [різниці активів ($A_{\$182}$) і пасивів ($\Pi_{\$182}$) з терміном виконання до 182 днів] до пасивів, з терміном виконання протягом майбутніх 182 днів ($\Pi_{\$182}$):

$$K_{\$5} = \frac{A_{\$182} - \Pi_{\$182}}{\Pi_{\$182}} \times 100\% = \frac{P_{\$182}}{\Pi_{\$182}} \times 100\%, \quad (3.16)$$

де $A_{\$182}$, $\Pi_{\$182}$ – активи та пасиви з терміном виконання до 182 днів.

6) Коефіцієнт дев'ятимісячної ліквідності банку в доларах США ($K_{\$6}$) показує стан ліквідності на майбутні 9 місяців і розраховується як відношення дев'ятимісячного розриву ліквідності в доларах США ($P_{\$273}$) [різниці активів ($A_{\$273}$) і пасивів ($\Pi_{\$273}$) з терміном виконання до 273 днів] до пасивів, з терміном виконання протягом майбутніх 273 днів ($\Pi_{\$273}$):

$$K_{\$6} = \frac{A_{\$273} - \Pi_{\$273}}{\Pi_{\$273}} \times 100\% = \frac{P_{\$273}}{\Pi_{\$273}} \times 100\%, \quad (3.17)$$

де A_{273} , Π_{273} – активи та пасиви з терміном виконання до 273 днів.

7) Коефіцієнт річної ліквідності банку в доларах США ($K_{\$7}$) показує стан ліквідності майбутнього року і розраховується як відношення річного розриву ліквідності в доларах США ($P_{\$365}$) [різниці активів ($A_{\$365}$) і пасивів ($\Pi_{\$365}$) з терміном виконання до 365 днів] до пасивів, з терміном виконання протягом майбутніх 365 днів ($\Pi_{\$365}$):

$$K_{\$7} = \frac{A_{\$365} - \Pi_{\$365}}{\Pi_{\$365}} \times 100\% = \frac{P_{\$365}}{\Pi_{\$365}} \times 100\%, \quad (3.18)$$

де $A_{\$365}$, $\Pi_{\$365}$ – активи та пасиви з терміном виконання до 365 днів в доларах США.

8) Коефіцієнт дворічної ліквідності банку в доларах США ($K_{\$8}$) показує стан ліквідності майбутніх двох років і розраховується як відношення дворічного розриву ліквідності в доларах США ($P_{\$730}$) [різниці активів ($A_{\$730}$) і пасивів ($\Pi_{\$730}$) з терміном виконання до 730 днів] до пасивів, з терміном виконання протягом майбутніх 730 днів ($\Pi_{\$730}$):

$$K_{\$8} = \frac{A_{\$730} - \Pi_{\$730}}{\Pi_{\$730}} \times 100\% = \frac{P_{\$730}}{\Pi_{\$730}} \times 100\%, \quad (3.19)$$

де $A_{\$730}$, $\Pi_{\$730}$ – активи та пасиви з терміном виконання до 730 днів в доларах США.

9) Коефіцієнт трирічної ліквідності банку в доларах США ($K_{\$9}$) показує стан ліквідності майбутніх трьох років і розраховується як відношення трирічного розриву ліквідності в доларах США ($P_{\$1095}$) [різниці активів ($A_{\$1095}$) і пасивів ($\Pi_{\$1095}$) з терміном виконання до 1095 днів] до пасивів, з терміном виконання протягом майбутніх 1095 днів ($\Pi_{\$1095}$):

$$K_{\$9} = \frac{A_{\$1095} - \Pi_{\$1095}}{\Pi_{\$1095}} \times 100\% = \frac{P_{\$1095}}{\Pi_{\$1095}} \times 100\%. \quad (3.20)$$

де $A_{\$1095}$, $\Pi_{\$1095}$ – активи та пасиви з терміном виконання до 1095 днів.

Формули для інших видів валют і банківських металів створюються аналогічно.

Така методика, що охоплює ліквідність банку загалом, а також, ліквідність банку в розрізі окремих видів валют і банківських металів, представляється досить повним описом оцінювання стану ліквідності.

Із запропонованої вище групи загальних показників ліквідності банку випливає, що в ідеально збалансованому банку, де передбачувані платежі та надходження грошових коштів точно відповідають один одному, тобто

ідеальним теоретичним значенням загальних показників ліквідності буде нуль (всі розриви ліквідності будуть нульовими). Отже, будь-які фактичні відхилення від нульової позначки будуть свідчити про недостатню або надлишкову ліквідність банку в майбутні періоди часу і можуть бути основою для прийняття рішень про управління грошовими потоками банку: плануванні обсягів і термінів видачі кредитів або інвестиційних вкладень, залучення коштів на поточні та депозитні рахунки тощо.

Така конструктивна особливість показників ϵ , з практичної точки зору, вельми зручною, оскільки відображає весь спектр оцінки ліквідності банку – оцінку недостатньої ліквідності (отже, можливість зайвих майбутніх витрат на відновлення ліквідності) і оцінку надлишкової ліквідності (отже, можливість неповного отримання майбутніх доходів) в окремі періоди часу.

Теоретичне нульове значення коефіцієнтів ліквідності відображає погляд у майбутнє банку на основі врахованих банком договорів та сум цих договорів, розподілених згідно з відомими банку графіками платежів. Однак у практичній роботі не можна точно передбачити здійсненність низки договорів (кредитних або інвестиційних), бажання клієнтів до дострокового розірвання або виконання договорів (розірвання депозитних договорів або дострокове погашення сум за кредитними договорами, ступінь використання коштів на поточних рахунках клієнтів тощо). Крім того, в процесі розвитку банку відбувається укладення нових договорів, реалізація яких призводить до постійної зміни припливів і відтоків грошових коштів у банку. Отже, теоретичні ідеальні значення коефіцієнтів у банку будуть не збігатися з фактичними значеннями і для визначення ступеню розриву ліквідності банку варто визначити кількісні інтервали, якими можна охарактеризувати якісні категорії оцінки розриву ліквідності.

Найбільш легко визначити нульову ступінь розриву ліквідності, як оцінку, яка не має загроз для здатності банку оплачувати свої зобов'язання, коли

розглянуті вище коефіцієнти дорівнюють нулю. Дійсно, у цьому випадку надходження активів (і доходів за ними) дорівнюють платежам за пасивами (і видаткам за ними). Також зрозуміло, що надлишкова ліквідність проявиться як перевищення нульової позначки коефіцієнтами ліквідності, коли активи перевищують пасиви з відповідними термінами погашення. Яким чином визначити ту критичну межу, де ризик можливої нестачі грошових коштів призведе до того, що банк не зможе оплатити власні зобов'язання і не знайде інших джерел отримання грошових коштів. Із вищезазначених формул випливає, що при нульовій величині активів за відповідний період часу і певній величині пасивів кожен із наведених вище коефіцієнтів буде дорівнювати мінус сто відсотків (-100%). Інтуїтивно зрозуміло, що чим далі знаходиться період часу від дати розрахунку коефіцієнтів, тим більше часу і можливостей у керівництва банку вжити заходів щодо виправлення становища з недостатньою ліквідністю. Це означає, що критична величина розриву, яка відповідає неможливості банку оплатити всі свої зобов'язання створює менший геп в перших коефіцієнтах і більший геп в останніх коефіцієнтах ліквідності. Разом з тим, враховуючи накопичувальний характер гепа в коефіцієнтах ліквідності, значного зниження критичного порога ліквідності, за мірою віддалення від дати розрахунків, можна не очікувати.

На підставі вищенаведених міркувань, введемо такі припущення:

1. Припустимо, що критичному рівню розриву ліквідності будуть відповідати значення:

- поточної ліквідності банку K_1 : - 10% і менше;
- тижневої ліквідності банку K_2 : - 15% і менше;
- місячної ліквідності банку K_3 : - 20% і менше;
- квартальної ліквідності банку K_4 : - 25% і менше;
- піврічний ліквідності банку K_5 : - 30% і менше;
- дев'ятимісячної ліквідності банку K_6 : - 35% і менше;

- річний ліквідності банку К₇: - 40% і менше;
- дворічної ліквідності банку К₈: - 45% і менше;
- трирічної ліквідності банку К₉: - 50% і менше.

2. Припустимо, що помірному рівню розриву ліквідності будуть відповідати значення:

- поточної ліквідності банку К₁: від - 0,1% до - 9,9%;
- тижневої ліквідності банку К₂: від - 0,1% до - 14,9%;
- місячної ліквідності банку К₃: від - 0,1% до - 19,9%;
- квартальної ліквідності банку К₄: від - 0,1% до - 24,9%;
- піврічної ліквідності банку К₅: від - 0,1% до - 29,9%;
- дев'ятимісячної ліквідності банку К₆: від - 0,1% до - 34,9%;
- річний ліквідності банку К₇: від - 0,1% до - 39,9%;
- дворічної ліквідності банку К₈: від - 0,1% до - 44,9%;
- трирічної ліквідності банку К₉: від - 0,1% до - 49,9%.

Запропоновані межі кількісної оцінки ризику ліквідності банку в цілому поширюються і на приватні коефіцієнти ризику ліквідності в окремих видах валют та банківських металів, тому відносне вимірювання коливань ліквідності загалом і в окремому випадку залишається в рамках одного і того ж логічного підходу. Інакше кажучи, логіка кількісного оцінювання ризику ліквідності не залежить від виду валюти і може бути наочно представлена для загальних коефіцієнтів ліквідності таким чином, як це ілюструє табл. 3.4.

На даний момент не існує чіткого теоретичного або практичного обґрунтування саме цих, а не інших цифрових меж критичного порогу ліквідності. Вибір засновано на розумінні банківських процесів як лінійно-нелінійних процесів, коли плавна загальна тенденція до зростання економіки змінюється різким колапсом або кризою. Для визначення відповідності запропонованих критичних значень практичним вимогам необхідна подальша практична перевірка даних пропозицій в процесі їх практичного застосування.

Інтервали оцінки коефіцієнтів ліквідності банку (%) [51]

Коефіцієнт ліквідності банку	Надлишкова ступінь розриву ліквідності	Нульова ступінь розриву ліквідності	Помірна ступінь розриву ліквідності	Критична ступінь розриву ліквідності
K_1	$K_1 > 0$	$K_1 = 0$	$-9,9 \leq K_1 \leq -0,1$	$K_1 \leq -10,0$
K_2	$K_2 > 0$	$K_2 = 0$	$-14,9 \leq K_2 \leq -0,1$	$K_2 \leq -15,0$
K_3	$K_3 > 0$	$K_3 = 0$	$-19,9 \leq K_3 \leq -0,1$	$K_3 \leq -20,0$
K_4	$K_4 > 0$	$K_4 = 0$	$-24,9 \leq K_4 \leq -0,1$	$K_4 \leq -25,0$
K_5	$K_5 > 0$	$K_5 = 0$	$-29,9 \leq K_5 \leq -0,1$	$K_5 \leq -30,0$
K_6	$K_6 > 0$	$K_6 = 0$	$-34,9 \leq K_6 \leq -0,1$	$K_6 \leq -35,0$
K_7	$K_7 > 0$	$K_7 = 0$	$-39,9 \leq K_7 \leq -0,1$	$K_7 \leq -40,0$
K_8	$K_8 > 0$	$K_8 = 0$	$-44,9 \leq K_8 \leq -0,1$	$K_8 \leq -45,0$
K_9	$K_9 > 0$	$K_9 = 0$	$-49,9 \leq K_9 \leq -0,1$	$K_9 \leq -50,0$

За результатами проведеного дослідження щодо вибору доцільної методики оцінки ліквідності банку за допомогою системи коефіцієнтів можна зробити такі висновки.

Запропонована методика розрахунку загальних і приватних коефіцієнтів ліквідності банку настільки універсальна, що практика обов'язкового резервування коштів на кореспондентському рахунку в НБУ та окремого оцінювання валютного ризику банку (розрахунок абсолютних і відносних значень валютних позицій у кожному виді валюти табанківському металі) стають зайвими. Практичне управління банком отримує підхід, який не тільки оцінює ризик ліквідності банку як можливість настання негативних подій, але й можливість оцінювання надлишкової ліквідності банку, що впливає на втрати майбутніх доходів. Виникнення дуже тонкої межі між недостатньою і надлишковою ліквідністю банку визначає вимоги до керівництва як до необхідності практичного мистецтва балансування на цій межі, мистецтва адекватного реальної розподілу наявних банківських ресурсів в активи з відповідними ресурсам термінами повернення або погашення [51].

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження щодо особливостей управління ліквідністю ПАТ «Укрсоцбанку» можна зробити такі висновки.

Однією з найбільш важливих задач управління будь-яким банком є забезпечення відповідного рівня ліквідності. Проте в економічній літературі так і не сформувався єдиний підхід до визначення поняття ліквідності банку. Базуючись на дослідженні теоретичних поглядів вітчизняних та зарубіжних науковців, можна виділити три найбільш поширені точки зору.

Вітчизняні економісти пов'язують поняття ліквідності перш за все з виконанням зобов'язань банком (друга і третя точка зору), а в міжнародній банківській справі зосереджується увага не на причинах виникнення потреби в грошових коштах, а на постійному доступі до джерел ліквідності, тобто доступу до грошових коштів

Узагальнивши різні тлумачення даного терміну, слід зазначити, що під ліквідністю банку розуміють його здатність швидко перетворювати свої активи в грошові кошти з мінімальною втратою їх вартості з метою своєчасного виконання своїх зобов'язань.

Поряд із поняттям «ліквідність банку», в теорії та практиці використовуються такі поняття як «ліквідність банківської системи», «ліквідність балансу банку», «ліквідність активів і пасивів». Тому, ліквідність банку необхідно розглядати як багаторівневу систему категорій.

Ліквідність банківської системи – це спроможність забезпечити своєчасне виконання всіх боргових зобов'язань перед вкладниками, кредиторами і засновниками банківських установ, можливість залучати в повному обсязі вільні кошти юридичних і фізичних осіб та надавати кредити й інвестувати розвиток економіки країни.

Ліквідність балансу є співвідношенням окремих статей активу та пасиву балансу з метою порівняння їх значень зі значенням встановлених нормативів.

Проте, ліквідність банку визначає ліквідність банківської системи і безпосередньо залежить від ліквідності його балансу, що формується ліквідністю активів та пасивів, тому розмежовувати ці поняття є не зовсім коректним.

Для того, щоб в повній мірі оцінити рівень ліквідності банку та побудувати необхідну політику управління нею, необхідно врахувати характер впливу на досліджуваний показник. Тому вкрай важливим є визначення факторів, що впливають на ліквідність банківських установ.

В межах зовнішніх факторів слід виділити фактори непрямого впливу (мега фактори – фактори на рівні світової економіки чи іноземних держав, макро фактори – фактори на рівні національної економіки) і фактори прямого впливу (мезо фактори – фактори на рівні банківської системи).

До внутрішніх факторів ми вважаємо за доцільне відносити мікро фактори (фактори на рівні окремого банку, на які він може впливати).

При управлінні ліквідністю постає необхідність у формуванні відповідної стратегії управління нею з визначенням базових методів оцінки та аналізу ліквідності.

Під стратегією управління ліквідністю банку слід розуміти комплекс етапів (заходів), які при правильній послідовності і завчасній підготовці могли б сформувати належний рівень ліквідності банку. Стратегія складається з низки етапів, що виключають визначення мети управління, аналізу зовнішнього та внутрішнього середовища діяльності банку, що являє собою аналітичну роботу менеджменту банку, вибір відповідних методів управління, розробка сценаріїв функціонування банку з врахуванням важливості виявлення факторів негативного впливу, проведення стрес-тестування в банку.

В економічній літературі виділяють три основні стратегії управління ліквідністю банку, кожна з яких має півні переваги та недоліки.

В результаті проведеного аналізу стану ліквідності в ПАТ «Укрсоцбанку» визначено, що у 2016 році відзначено зміну співвідношення між власним капіталом та зобов'язаннями у сторону зменшення частки власного капіталу та збільшення частки банківських зобов'язань (22,29 % та 77,71%). Такі заміни з позиції ліквідності є негативними.

Аналіз динаміку ліквідності по банківській системі України в порівнянні з показником по ПАТ «Укрсоцбанку» дозволили зробити такий висновок. Протягом 2014-2016 рр. показник ліквідності по банківській системі мав тенденцію до зниження з 19,0% у 2014 році до 15,4% у 2016 році, що є негативним моментом. При цьому даний показник у ПАТ «Укрсоцбанку» різно знизився у 2015 році до 4,1%, а потім протягом 2016 року збільшився до 27,4%. Така тенденція щодо ліквідності безумовно є позитивною.

Аналіз ліквідності банку доцільно проводити одночасно з аналізом прибутковості банку. Досвід роботи банків показує, що банки одержують більше прибутку, коли функціонують на межі мінімально допустимих значень нормативів ліквідності, тобто максимально використовують надані їм можливості із залучення коштів.

Науковці, серед методів, які використовуються при оцінці ліквідності, виділяють методи внутрішньої та зовнішньої оцінки ліквідності. Кожний з цих методів розкриває тільки окремий аспект ліквідності банку, тому ефективний аналіз повинен спиратися на узгоджене їх поєднання в єдину систему, що враховує мету аналізу та наявне інформаційне забезпечення. Таким чином, для ефективного управління банки повинні здійснювати аналіз ліквідності на основі тих методів, які враховують їх особливості з одночасною умовою дотримання економічних нормативів. Одним з таких методів, що активно використовується банками для оцінки ліквідності є метод коефіцієнтів. Тому подальші

дослідження зосередимо саме на визначенні його особливостей застосування в ПАТ «Укрсоцбанку».

Ліквідність комерційного банку, у тому числі ПАТ «Укрсоцбанку» можна оцінити за допомогою: нормативів НБУ; коефіцієнтів.

Виконання нормативів і фактична ліквідність банків не збігаються між собою у фазі кризи економіки, що призводить до невиконання банками зобов'язань перед клієнтами. Тому, проблеми управління ліквідністю банків значною мірою породжені процесами недостатньо якісної оцінки стану ліквідності окремого комерційного банку.

В робота запропоновано додатково до нормативів НБУ (Н4–Н6) розраховувати низку показників стану ліквідності окремого банку.

Методика, запропонована в роботі, що охоплює ліквідність банку загалом, а також, ліквідність банку в розрізі окремих видів валют і банківських металів, представляється досить повним описом оцінювання стану ліквідності.

Із запропонованої вище групи загальних показників ліквідності банку випливає, що в ідеально збалансованому банку, де передбачувані платежі та надходження грошових коштів точно відповідають один одному, тобто ідеальним теоретичним значенням загальних показників ліквідності буде нуль (всі розриви ліквідності будуть нульовими). Отже, будь-які фактичні відхилення від нульової позначки будуть свідчити про недостатню або надлишкову ліквідність банку в майбутні періоди часу і можуть бути основою для прийняття рішень про управління грошовими потоками банку: плануванні обсягів і термінів видачі кредитів або інвестиційних вкладень, залучення коштів на поточні та депозитні рахунки тощо.

Проте, у практичній діяльності банку теоретичні ідеальні значення коефіцієнтів будуть не збігатися з фактичними значеннями і для визначення ступеню розриву ліквідності банку варто визначити кількісні інтервали, якими можна охарактеризувати якісні категорії оцінки розриву ліквідності.

Запропонована в роботі методика розрахунку загальних і приватних коефіцієнтів ліквідності банку є універсальною. Вона дозволяє не тільки оцінити ризик ліквідності банку як можливість настання негативних подій, але й надає можливість оцінювання надлишкової ліквідності банку, що впливає на втрати майбутніх доходів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналіз банківської діяльності: підручник / А. М. Герасимович, М. Д. Алексеєнко, І. М. Парасій-Вергуненко та ін.; За ред. А. М. Герасимовича. — К.: КНЕУ, 2004. — 599 с.
2. Аналітичний огляд банківської системи України 4 квартал 2016 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_4_kv_2016.pdf
3. Андриевская, И. К. Стресс-тестирование: обзор методологий [Текст] / И. К. Андриевская // Управление в кредитной организации. - 2007. - № 5. - С. 34-44
4. Антипова О.А. Управление банковской ликвидностью // Банковское дело. — 1997. — № 11. — С. 104
5. Банковские риски. Учебное пособие / Под ред. О.И. Лаврушина, Н.И. Валенцевой. — М.: КНОРУС, 2007. — 232 с.
6. Банковские риски. Учебное пособие / Под ред. О.И. Лаврушина, Н.И. Валенцевой. — М.: КНОРУС, 2007. — 232 с
7. Банковское дело: Стратегическое руководство / Под ред. В. Платонова, М. Хиггинса. — М.: Консалтбанкир, 1998
8. Безвух С. В Ликвідність банку: сутність та фактори впливу / С.В. Безвух [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/12_2015/48.pdf
9. Блинчук В. Й. Види стратегій управління ліквідністю банку
10. Вовчак О. Д., Руцицин Н. М. Банківська справа: навчальний посібник. — Львів: "Новий Світ — 2000", 2008. — 560 с.
10. Волобуєв А.Ф., Іващенко Є.А. Стрес-тестування, як одна зі складових прогнозування діяльності банків України

11. Галицька Е. Удосконалення системи показників діяльності комерційних банків / Е. Галицька, Л. Висоцька // Банківська справа. – 2002. – № 2. – С. 19–25
12. Живов В.В. Шляхи вдосконалення системи управління ліквідністю банку
13. Захожий В. Проблема впровадження світового досвіду стрес-тестування для аналізу стійкості банківської системи в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ekonomist.kiev.ua/studentu/problema-vprovodzhennya-svitovogo-dosvidu-stres-testuvannya-dlya-analizu-stijkosti-bankivsko%D1%97-sistemi-v-ukra%D1%97ni.html>
14. Ивасенко А.Г. Банковские риски: учебное издание. – М.: Вузовская книга, 1998. –104 с.
15. Інструкція "Про порядок регулювання діяльності банків в Україні", затв. постановою НБУ № 368 від 28.08.01, зі змін. та доп.
16. Карелов М.В Економічна сутність та методи оцінки ліквідності банку / М.В Карелов // Глобальні та національні проблеми економіки . – 2017.Вип. 17. –С. 654-657.
17. Карчева Г. Т. Використання VAR-методології для оцінки ризику ліквідності банків / Г. Т. Карчева // Вісник Української академії банківської справи : зб. наук. праць. – 2008. – № 1. – С. 59–64.
18. Коровин С. В. Совершенствование управления ликвидностью коммерческого банка с применением методов линейного программирования / С. В. Коровин, М. Ю. Малкина // Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. – 2007. – № 5. – С. 101–106
19. Кох Т.У. Управление банком: в 5 кн., 6-ти частях / Пер. с англ. – Уфа: Спектр, 1993. – Ч. 1. – 164 с.

20. Криклій О. А, Рябіченко Д. О. Методичне забезпечення аналізу ліквідності банку в посткризових умовах. [Електронний ресурс] . – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1249>
21. Кудрявцева М. Что тестирует стресс-тест? [Текст] / М. Кудрявцева // Рынок ценных бумаг. - 2006. - № 2. - С. 54-57.
22. Лаптырев Д.А. Система управления финансовыми ресурсами банка: Процессы, задачи, модели, методы. – М.: Изд. группа "БДЦ-пресс", 2005. – 296 с.
23. Литовченко О.Ю. Фактори впливу на ліквідність банку / О.Ю. Литовченко, О.С. Хомяченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rusnauka.com/20_NPRT_2015/Economics/1_196813.doc.htm
24. Ліквідність банку: окремі аспекти управління та світовий досвід регулювання і нагляду: Науково-аналітичні матеріали. Вип. 11 / В.С. Стельмах, В.І. Міщенко, В.В. Крилова, Р.М. Набок, О.Г. Приходько, Н.В. Грищук. – К.: Національний банк України. Центр наукових досліджень. 2008. – 220 с.
25. Лук'янець О. В. Стрес-тестування як інструмент оцінки стійкості банківської системи // «Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика» [Текст]: збірник тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції (21-22 травня 2009 р.): у 2 т. / ДВНЗ «УАБС НБУ». – Т.1. – 182 с. – С. 66-67
26. Методичні рекомендації щодо порядку проведення стрес-тестування в банках України [Електронний ресурс] : рекомендації, схвалені постановою Правління Національного банку України від 6 серпня 2009 № 460. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v0460500-09>
27. Міщенко В. Ліквідність банківської системи: економічна сутність, структура і методологічний підхід до аналізу // Вісник НБУ. – 2008. – №11. – С. 6-9.

28. Наріжна Н.В. Організація управління ризиком ліквідності в банківських установах / Н.В. Наріжна // Формування ринкових відносин . – 2008. - № 5. – С. 65-70.
29. Панова Г. С. Анализ финансового состояния коммерческого банка / Г. С. Панова. — М.: Финансы и статистика, 1996. — 234 с.
30. Парасій-Вергуненко І. М. Аналіз банківської діяльності : навч. посіб. / Парасій-Вергуненко І. М. – К. : КНЕУ, 2003. – 347 с.
31. Пацюрко В.О. Механізм управління ліквідністю і прибутковістю комерційних банків / В.О. Пацюрко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/1900/1/Patsyurko%20V.O.,%20BSzm-51.pdf>
32. Пашковская И. В. Стресс-тестирование как метод обеспечения устойчивости банковской деятельности [Текст] / И. В. Пашковская // Банковские услуги. -2004. - № 4. - С. 4-26
33. Пернарівський О. Аналіз та оцінка ризику ліквідності банку / Олександр Пернарівський // Вісник Національного банку України. - 2006. - № 10. - С. 26-29.
34. Примостка Л. О. Фінансовий менеджмент у банку : навч. посіб. / Примостка Л. О. – К. : КНЕУ, 2004. – 468 с.
35. Принципи ефективного управління ліквідністю в банківських установах Базельський комітет з питань банківського нагляду, лютий 2000р., www.bis.org.
36. Ребрик Ю. С. Аналіз ліквідності банку в умовах нестабільності фінансових ринків / Ю. С. Ребрик // Економічний аналіз. – 2010. – № 5. – С. 326–328.
37. Ребрик Ю. С. Стрес-тестування як інструмент оцінки ризику ліквідності банку / Ю. С. Ребрик // Проблеми і перспективи розвитку

банківської системи України : зб. наук. праць. Т 25. – Суми : УАБС НБУ, 2009. – С. 338–342.

38. Результати стрес-тестів європейських банків [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.prostobankir.com.ua

39. Ризик-менеджмент: Підручник / І.Т. Балабанов. - М.: 1996. – 98с.

40. Річний звіт ПАТ «Укрсоцбанку» за 2016 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.unicredit.ua/individual_annual_reports/download/12/f.file/

41. Роуз Питер С. Банковский менеджмент; пер. с англ. со 2-го изд. — М.: "Дело Лтд", 1995. — 768 с.

42. Рудан В. Стратегія управління ліквідністю комерційних банків / В. Рудан // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. – 2010. – № 14. – С. 149–165.

43. Рябініна Л. Ліквідність та платоспроможність комерційного банку, їх взаємозв'язок та відмінності // Банківська справа. — 2009. — №6. — С. 74-79

44. Рябіченко Д. О. Регулювання ліквідності як одна з компонентів Базель III / Д. О. Рябіченко // Вопросы образования и науки : сб. научных трудов. Т. 1. – София, 2011. – С. 25–27

45. Савлук С. Власний капітал як запобіжник втрати ліквідності банку // Банківська справа. — 2012. — №2. — С. 55-62.

46. Самойлов, Е. В. Подход к стресс-тестированию платежной позиции банка [Текст] / Е. В. Самойлов // Управление в кредитной организации. - 2006. — № 1. -С. 8-12.].

47. Сапрунович Е. Управление риском ликвидности //Банковское дело. – 2002. – № 7. – С. 17

48. Серпенінова Ю. С. Ризик ліквідності в загальній системі банківських ризиків / Серпенінова Ю. С. // Держава та регіони. - 2008. - № 6. - С. 210-215.

49. Серпенінова Ю. С. Фінансовий механізм управління ліквідністю банку : дис. ... кандидата екон. наук : 08.00.08 / Серпенінова Юлія Сергіївна. – Суми, 2010. – 189 с., С.137
50. Сирчин О.Л. Показники оцінки ліквідності банку / О.Л. Сирчин // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2016. Вип.1(60) – С. 267-274
51. Сорокина И.О. Подходы к стресс- тестированию в российских банках: оценка операционного риска и риска ликвидности [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/podhody-k-stress-testirovaniyu-v-rossiyskih-bankah-otsenka-operatsionnogo-riska-i-riska-likvidnosti>
52. Стефанишина А. Б. Стрес-тестування як антикризовий метод забезпечення фінансової стійкості банку [Текст] / А. Б. Стефанишина // Вісник Університету банківської справи Національного банку України, – Київ, 2010. – № 3 (9). – С. 212-217
53. Супрунович Е. Б. Лимитирование рисков ликвидности / Е. Б. Супрунович // Банковское дело. - 2001. - № 9. - С. 15-17., с. 15
54. Тавасиев А. М. Специальные антикризисные меры в механизмах банковского управления [Текст] / А. М. Тавасиев // Банковское дело. - 2006. - № 4. - С. 13-22
55. Удосконалення аналізу ризику ліквідності банку з застосуванням нечітко-множинного підходу» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/9902/1/naykova%20robota.pdf>
56. Хома І. Б. Проблеми управління ліквідністю у сфері банківської діяльності в умовах кризи / І. Б. Хома // Тези доповідей II Всеукраїнської науково-практичної конференції "Управління у сферах фінансів, оподаткування, страхування і кредиту", присвяченої 165-річчю Національного університету "Львівська політехніка", 18 – 21 листопада 2009 р. – Львів : Видавництво НУ ЛП. – 2009. – С. 144–147

57. Что тестирует стресс-тест [Электронный ресурс]. – Режим доступа :podrobnosti.ua/economy/2010/07/.../704469.html

58. Шаповалова, С. М. Проблеми впровадження стрес-тестування в ризик-менеджменті банків України [Текст] / С. М. Шаповалова, Г. М. Карамішева, А. С. Шаповалова // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. праць / Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України”. – Суми, 2010. – Т. 30. – С. 296 – 301

59. Шаталов А. Н. Управление ликвидностью в рамках фінансового менеджмента банка / Шаталов А. Н. // Финансовый менеджмент. - 2004. - № 6. - С. 101-110, с. 102

60. Шаталов А. Н. Управление ликвидностью в рамках фінансового менеджмента банка / Шаталов А. Н. // Финансовый менеджмент. - 2004. - № 6. - С. 101-110.

ДОДАТКИ

Назва показника	Примітка
<p>1. Показник невиконаної заборгованості перед клієнтами банку.</p> <p>K1=Залишок на рахунках, що відображають картотеку банку.</p>	<p>Даний показник дозволяє оцінити наявність проблем, які виникли з проведенням платежів і наявність затримок клієнтських платежів.</p> <p>Якщо значення даного показника більше 0 на низку останніх дат і має тенденцію до зростання, а інші показники демонструють погіршення і недостатній рівень ліквідності, то даний банк є повністю неплатоспроможним.</p> <p>Якщо значення даного показника більше 0 на окремі дати, то ймовірно банк намагається вирішити серйозні проблеми з ліквідністю, але цей процес іде недостатньо ефективно.</p> <p>Якщо значення даного показника більше 0 тільки на останню дату, то можна констатувати появу проблем з управлінням ліквідністю, а характер випадковості чи закономірності даних проблем буде залежати від рівня та динаміки інших показників ліквідності.</p>
<p>2. Показник виникнення поточних затримок платежів.</p> <p>K2 = Дт. оборот за рахунками, що відображають картотеку банку.</p>	<p>Даний показник дозволяє оцінити наявність передумов виникнення проблем з проведенням платежів і наявністю затримок клієнтських платежів.</p> <p>Якщо значення даного показника більше 0 на низку останніх дат і має тенденцію до зростання, K1 дорівнює 0, а інші показники демонструють погіршення і недостатній рівень ліквідності, то даний банк у будь-який момент може виявитися цілком неплатоспроможним.</p> <p>Якщо значення даного показника більше 0 на окремі дати, то або якість управління банку знаходиться на низькому рівні, або банк має серйозні проблеми з ліквідністю, здатні в будь-який момент часу позбавити банк поточної платоспроможності.</p> <p>Якщо значення даного показника більше 0 тільки на останню дату, то можна констатувати появу передумов проблем з управлінням ліквідністю, а характер випадковості чи закономірності даних проблем буде залежати від рівня та динаміки інших показників ліквідності.</p>
<p>3. Рівень ділової активності банку.</p> <p>K3 = $\frac{\text{Кт. оборот за рахунками, Валюта балансу - бруто}}{\text{Валюта балансу - бруто}}$</p>	<p>Даний показник дозволяє оцінити рівень ділової активності банку та вплив ризиків, що банк взяв на себе на його стійке функціонування.</p> <p>Якщо даний показник має виражене зниження динаміки до значення 0,5-0,3 це може свідчити, про те, що банк активно згортає свою діяльність.</p> <p>Якщо даний показник має стабільне значення менше 0,3, то можна констатувати фактичне припинення нормальної поточної банківської діяльності (причини, як і в попередньому випадку, а відповідно і висновки можуть бути різними – низька якість активів, проблеми з проведенням платежів, відтік клієнтів).</p>
<p>4. Динаміка коштів на коррахунку в центральному банку (НБУ).</p> <p>K4₁ = Залишок на рахунку в ЦБ (НБУ) K4₂ = Кт. оборот за рахунком в ЦБ (НБУ)</p> <p>K4₃ = $\frac{\text{Кт. оборот за рахунком в ЦБ (НБУ)}}{\text{Кт. оборот за рахунками (каса, коррахунок в ЦБ(НБУ), рахунки Нostro)}}$</p>	<p>Дані показники служать для оцінки характеристик найбільш ліквідних активів, за рахунок запасу яких банк в першу чергу здатний вирішити проблеми з проведенням платежів, що виникли несподівано.</p> <p>Як показує практика, з одного боку банки намагаються мінімізувати залишки на кореспондентському рахунку в центральному, крім того, динаміка платежів може бути досить нерівномірною з плином часу. Разом з тим, наростання проблем з ліквідністю характеризується, як правило, динамікою зниження зазначених вище показників, тобто залишок на коррахунку починає значно знижуватися до величин близьких до 0, ще більш важливим є аспект, коли обсяг реально проведених через коррахунок платежів знижується від 50% до декількох разів. Нерідко у разі виникнення проблем банки починають проводити різного роду фіктивні операції, спрямовані на прикрашання балансів банку. З точки зору ліквідності це найчастіше може зачіпати зростання залишків і оборотів по рахунках Нostro банку. Тому зменшення частки платежів, що проходять через центральний банк нарівні і з падінням значення K4₁ і K4₂ швидше за все свідчить про суттєве падіння платіжного потенціалу банку.</p>
<p>5. Показник чистої ліквідної позиції банку строком до 1 місяця.</p> <p>Накопичена ліквідність до 1 міс.</p> <p>K5 = $\frac{\text{Купівельна ліквідність до 1 міс.} + \text{Невиконана клієнтська заборгованість}}{\text{Купівельна ліквідність до 1 міс.}}$</p>	<p>де Накопичена ліквідність до 1 міс. – Кошти на рахунках в центральному банку, в інших банках і в касі; Купівельна ліквідність до 1 міс. – Кошти залучені з інших банків, кредити центральному банку.</p> <p>Даний показник служить для оцінки наявності вільних коштів у банку в поточному періоді.</p> <p>Якщо цей показник менше 1-0,9, то банк для фінансування ризикових операцій фактично використовує залучені кошти.</p>

Назва показника	Примітка
<p>6. Показник запозичень в центральному банку (НБУ)</p> <p>K6 = Залишки за рахунками отриманих кредитів у центральному банку (НБУ)</p>	<p>Даний показник служить для оцінки ступеня втрати стійкості ресурсної бази банку.</p> <p>Якщо значення даного показника більше 0 це означає, що банк, маючи відтік ресурсної бази, з одного боку виявився не в змозі розплатитися за рахунок власних ресурсів або залучення додаткових ресурсів з ринку (тобто втратив довіру у контрагентів як надійний позичальник), з іншого боку дані проблеми носять, швидше за все, тимчасовий характер і в банку існує можливість вирішити проблеми з ліквідністю в перспективі (залежить від значень показників K8, K9).</p>
<p>7. Показник потенційної здатності банку залучати позикові кошти.</p> <p>Цінні папери, придбані банком і вільні від застави</p> <p>K7 = $\frac{\text{Портфель цінних паперів банку}}{\text{Портфель цінних паперів банку}}$</p>	<p>Даний показник дозволяє зробити висновок про потенційну спроможність банку залучати в разі потреби ресурси з фінансового ринку для заміщення відтоку ресурсної бази, і при відсутності на балансі банку ліквідних активів необхідних для покриття всіх виплат за зобов'язаннями.</p> <p>Якщо портфель цінних паперів в основному вільний від застав, то це з одного боку говорить, про те, що до цього моменту поточні проблеми з управлінням ліквідністю банку не були надто серйозними, з іншого боку, що незважаючи на погіршення фінансового становища банк може отримати додаткові міжбанківські ресурси на величину портфеля цінних паперів, або продати їх.</p> <p>Якщо портфель цінних паперів частково знаходиться під заставою більше 50%, але при цьому, тих що залишилася, достатньо, щоб покрити дефіцит ліквідності в поточному періоді. Отже, банк має певні проблеми з проведенням платежів, проте все ще має у своєму розпорядженні внутрішніми ресурсами для її вирішення в поточній перспективі.</p> <p>Якщо більша частина портфеля цінних паперів знаходиться під заставою (більше 80%), і при цьому, що залишилася, недостатньо, щоб покрити дефіцит ліквідності в поточному періоді, то в банку практично відсутні резерви із залучення позикових коштів з фінансового ринку необхідних для підтримки платоспроможності банку.</p>
<p>8. Показник поточної збалансованості активно-пасивних операцій банку</p> <p>Активи банку до 1 місяця</p> <p>K8 = $\frac{\text{Активи банку до 1 місяця}}{\text{Пасиви банку до 1 місяця}}$</p>	<p>Даний показник дозволяє оцінити характер початкової причини виникнення потенційних проблем з проведенням поточних платежів (до 1 місяця).</p> <p>Якщо даний показник більше 1-0,9, то з самого початку, якщо у банку і буде виникати нестача коштів на рахунках для проведення поточних платежів, його величина буде незначною, і, отже, у банку виявиться достатньо навіть внутрішніх ресурсів для вирішення даної ситуації.</p>
<p>9. Показник збалансованості активно-пасивних операцій банку на середньострокову перспективу.</p> <p>Активи банку до 6 місяця</p> <p>K9 = $\frac{\text{Активи банку до 6 місяця}}{\text{Пасиви банку до 6 місяця}}$</p>	<p>Даний показник аналогічний попередньому, але на відміну від нього дозволяє оцінити характер початкової причини виникнення потенційних проблем з проведенням платежів на середньострокову перспективу (до 6 місяців).</p> <p>Якщо даний показник більше 1-0,9, то з самого початку, якщо у банку і буде виникати нестача коштів на рахунках для проведення платежів на строк до 6 місяців, його величина буде незначною, і, отже, у банку виявиться достатньо навіть внутрішніх ресурсів для вирішення даній ситуації.</p>
<p>10. Показник масштабу діяльності банку.</p> <p>K10 = Валюта балансу банку - нетто.</p>	<p>Даний показник дозволяє приблизно оцінити можливу швидкість негативного розвитку подій у банку. Так, за інших рівних умов у більш великих банках кількість і обсяг здійснюваних операцій досить широкий і різноманітний, тому при виникненні проблем з проведення частини операцій у банку залишається деякий запас міцності за рахунок інших операцій. Крім того, більш банки мають більше реальних переваг із залучення позикових коштів, ніж невеликі банки.</p> <p>Слід також врахувати, що одночасне зниження даного показника з плином часу свідчить про відтік клієнтських коштів з банку. Якщо цей відтік супроводжується зниженням поточної платоспроможності, то цей факт свідчить про зростання ризику неліквідності банку [38]</p>
<p>11. Коефіцієнт ліквідного співвідношення виданих кредитів і залучених депозитів</p> <p>K11=Кредити/Депозити</p>	<p>Даний показник розкриває наскільки видані кредити забезпечені всіма залученими депозитами, тобто показує чи є незбалансована ліквідність. Орієнтовне значення показника становить 70-80%.</p> <p>Зазначений показник також можна використовувати для аналізу покриття депозитами кредитів у розрізі валют.</p>

ПУБЛІЧНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «УКРСОЦБАНК»
Консолідований звіт про фінансовий стан
станом на 31 грудня 2016 року

у тисячах гривень

	(Примітки)	31 грудня 2016 року	31 грудня 2015 року (скориговано)	1 січня 2015 року (скориговано)
Активи:				
Грошові кошти та їх еквіваленти	4	9,133,673	10,293,349	5,014,672
Кошти обов'язкових резервів в Національному банку України		-	-	79,005
Інші фінансові активи, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток		-	4,250	1,232,345
Кошти в інших банках	5	261,113	34,848	7,884
Кредити та заборгованість клієнтів	6	19,627,373	36,403,808	32,947,356
Цінні папери в портфелі банку на продаж		60	60	1,471,609
Інвестиційна нерухомість	7	1,988,347	1,856,069	1,283,695
Дебіторська заборгованість щодо поточного податку на прибуток		81,866	81,865	81,151
Відстрочені податкові активи	8	1,279,408	203,820	406,745
Основні засоби та нематеріальні активи	9	3,503,167	3,709,931	3,608,855
Інші активи	10	1,214,691	2,168,409	1,860,083
ВСЬОГО АКТИВІВ		37,089,698	54,756,409	47,993,400
Зобов'язання:				
Кошти банків	11	1,761,527	10,724,897	16,650,172
Кошти клієнтів	12	26,618,011	26,762,073	23,349,368
Інші фінансові зобов'язання, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток		32,475	4,934	3,650
Боргові цінні папери, емітовані Банком		-	50,141	64,623
Резерви за зобов'язаннями		7,486	7,865	8,977
Інші зобов'язання	13	401,570	491,854	258,457
Субординований борг	14	-	2,423,425	1,589,919
ВСЬОГО ЗОБОВ'ЯЗАНЬ		28,821,069	40,465,189	41,925,166
Власний капітал:				
Статутний капітал	15	16,673,140	7,866,182	2,594,671
Інший додатковий капітал та емісійні різниці	15	8,179,504	8,179,647	2,807,204
Резерв об'єднання	15	16,684	16,684	16,684
Резервні та інші фонди	15	2,332,222	2,332,222	2,332,222
Резерви переоцінки	15	2,265,631	2,384,826	2,196,792
Непокритий збиток (-)		-21,198,552	-6,488,341	-3,879,339
ВСЬОГО ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ		8,268,629	14,291,220	6,068,234
ВСЬОГО ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ТА ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ		37,089,698	54,756,409	47,993,400

Від імені керівництва Групи:

Голова Правління

Тамара Юріївна Савощенко
21 квітня 2017 рокуФінансовий директор,
в.о. головного бухгалтераСергій Олександрович Єрмаков
21 квітня 2017 року

Примітки на сторінках 11 – 69 є невід'ємною складовою цієї консолідованої фінансової звітності.

Додаток В

у тисячах українських гривень

	До одного місяця	Від одного до трьох місяців	Від трьох місяців до одного року	Від одного року до п'яти років	Більше п'яти років	Без строків виплат	Усього
Непохідні фінансові активи							
Грошові кошти та їх еквіваленти	4,916,975	-	-	-	-	-	4,916,975
Кошти обов'язкових резервів в Національному банку України	1,253,028	-	-	-	-	-	1,253,028
Боргові та дольові цінні папери	21,357	38,080	1,319,348	1,331,928	-	105	2,710,818
Кошти в інших банках	-	15,986	-	-	-	-	15,986
Кредити та заборгованість клієнтів	9,436,997	2,078,152	4,795,934	8,125,898	3,623,901	-	28,060,882
Інші фінансові активи	156,925	1,088	144	1,651	324	-	160,132
Усього непохідних фінансових активів	15,785,282	2,133,306	6,115,426	9,459,477	3,624,225	105	37,117,821
Інші фінансові активи, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток	-	-	39,689	129,148	-	-	168,837
Усього фінансових активів	15,785,282	2,133,306	6,155,115	9,588,625	3,624,225	105	37,286,658
Непохідні фінансові зобов'язання							
Кошти банків	818,061	266,958	3,877,164	6,270,886	210,950	-	11,444,019
Кошти клієнтів	12,411,761	2,534,375	5,324,818	1,509,115	7,452	-	21,787,521
Боргові цінні папери, емітовані Банком	-	621	-	42,766	-	-	43,387
Інші фінансові зобов'язання	107,371	-	-	-	-	-	107,371
Субординований борг	10,032	-	-	-	795,410	-	805,442
Гарантії та надані зобов'язання	838,598	-	-	-	-	-	838,598
Усього непохідних фінансових зобов'язань	14,185,823	2,801,954	9,201,982	7,822,767	1,013,812	-	35,026,338
Інші фінансові зобов'язання, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток	-	14	261	6,013	-	-	6,288
Усього фінансових зобов'язань	14,185,823	2,801,968	9,202,243	7,828,780	1,013,812	-	35,032,626
Розрив ліквідності	1,599,459	-668,662	-3,047,128	1,759,845	2,610,413	105	
Кумулятивний розрив ліквідності	1,599,459	930,797	-2,116,331	-356,486	2,253,927		

Додаток Г

у тисячах українських гривень

	До одного місяця	Від одного до трьох місяців	Від трьох місяців до одного року	Від одного року до п'яти років	Більше п'яти років	Без строків виплат	Усього
Непохідні фінансові активи							
Грошові кошти та їх еквіваленти	6,572,695	-	-	-	-	-	6,572,695
Кошти обов'язкових резервів в Національному банку України	863,142	-	-	-	-	-	863,142
Боргові та домьові цінні папери	204,546	133,250	65,552	2,255,826	-	5,935	2,665,109
Кошти в інших банках	30,102	-	-	15,986	-	-	46,088
Кредити та заборгованість клієнтів	10,259,712	1,883,158	5,358,715	8,340,912	2,749,312	-	28,591,809
Інші фінансові активи	44,587	153	941	1,129	1,032	-	47,842
Усього непохідних фінансових активів	17,974,784	2,016,561	5,425,208	10,613,853	2,750,344	5,935	38,786,685
Інші фінансові активи, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток	-	-	-	349,807	-	-	349,807
Усього фінансових активів	17,974,784	2,016,561	5,425,208	10,963,660	2,750,344	5,935	39,136,492
Непохідні фінансові зобов'язання							
Кошти банків	1,482,450	669,766	3,109,584	6,523,791	1,198,950	-	12,984,541
Кошти клієнтів	11,137,401	3,200,160	3,085,629	2,793,664	118,970	-	20,335,824
Інші фінансові зобов'язання	175,703	-	-	-	-	-	175,703
Субординований борг	36,908	-	-	-	794,802	-	831,710
Гарантії та надані зобов'язання	644,181	-	-	-	-	-	644,181
Усього непохідних фінансових зобов'язань	13,476,643	3,869,926	6,195,213	9,317,455	2,112,722	-	34,971,959
Усього фінансових зобов'язань	13,476,643	3,869,926	6,195,213	9,317,455	2,112,722	-	34,971,959
Розрив ліквідності	4,498,141	-1,853,365	-770,005	1,646,205	637,622	5,935	
Кумулятивний розрив ліквідності	4,498,141	2,644,776	1,874,771	3,520,976	4,158,598		